

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Vliv výchovy dospívajícího jedince na jeho právní vědomí s přihlédnutím k regionu Moravský Krumlov

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce:

PhDr. et Mgr. Zdeňka VAŇKOVÁ

Zpracoval:

Zdeněk PROCHÁZKA

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „**Vliv výchovy dospívajícího jedince na jeho právní vědomí s přihlédnutím k regionu Moravský Krumlov**“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

V Moravském Krumlově 19. 3. 2009

Zdeněk PROCHÁZKA

Poděkování

Děkuji paní PhDr. et Mgr. Zdeňce VAŇKOVÉ za velmi užitečnou metodickou a motivační pomoc, kterou mi poskytla při pracování mé bakalářské práce a motivačně vedla k některým myšlenkám uvedených v textu.

Také bych chtěl poděkovat rodině, přátelům, zejména manželce Evě PROCHÁZKOVÉ a svým dětem dceři Zdeňce a synu Davidkovi, za podporu, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce. Aniž by si to uvědomovali, byli mi velkou motivací i po celou dobu mého studia.

Zdeněk PROCHÁZKA

Obsah

Úvod	2
1. Statistika kriminality páchané mládeží	5
2. Právní vědomí	8
2.1 Znalost práva	10
2.2 Postoje k právu	15
2.3 Hodnotící soudy	16
3. Výchova a vzdělání právního vědomí	18
3.1. Pojem výchova a význam výchovy k právu	18
3.2. Právní úprava vzdělání	20
3.3. Mravní výchova	27
4. Vliv prostředí ovlivňující právní vědomí	28
4.1 Rodina	28
4.2 Školní prostředí	31
4.3 Náhradní rodinná výchova	33
5. Právní výchova dětí a středoškolské mládeže v regionu Moravského Krumlova	39
5.1 Historie města	39
5.2 Správní činnost M..K v oblasti samostatné působnosti na úseku školství	40
5.3 Vzdělávací a výchovná zařízení města Moravský Krumlov	41
5.3.1 Střední odborná škola obchodní a střední odborné učiliště řemesel	47
5.3.2 Výchovný ústav dětský domov se školou, střední škola, základní škola	50
6. Prevence	56
6.1 Prevence v regionu Moravského Krumlova	58
Závěr	61
Resumé	62
Anotace	64
Literatura a prameny	66
Přílohy	68

Úvod

„ Mladá generace má pocit, že s ní přichází lepší svět a stará garda má pocit, že s ní ten lepší svět odchází. „

K. Čapek

Jednoho večera v říjnu roku 1995 volala do pražské Linky bezpečí plačící čtrnáctiletá dívka. Na podzim se seznámila s chlapcem, kterému je třiadvacet let, a vyspali se spolu. Matka se to dozvěděla a chlapce oznámila na policii. Ještě téhož dne, co ho zavřeli, matka dívku surově zbila a zkopala. Od té doby má dívka prudké bolesti hlavy. Obrátila se na babičku, ale ta jí radí, aby to vydržela. Situace je však den ze dne horší. Nakonec se problémy vyhrotily natolik, že sousedi do bytu zavolali policii. Policie přišla a odešla. Vzápětí matka vyhodila svou dceru na ulici. Po zásahu Linky bezpečí dívka skončila na chirurgickém oddělení jedné pražské nemocnice. ¹

Úvod zajímavé publikace, který se mi při výběru studijního materiálu dostal do rukou a z titulu zaměstnání zaujal nejenom po obsahové stránce. Pracuji jako policista na Obvodním oddělení v Moravském Krumlově ve funkci inspektora. Náplní mé práce je kontrola dodržování mnoha zákonných ustanoveních ze strany široké veřejnosti. Mnohokrát mě však při výkonu funkce napadla myšlenka, zda udělováním sankcí za porušení zákona je skutečně to, co mě naplňuje, zda je to správné, jestli není možné sjednat nápravu i jiným způsobem a především, kdo je oním přestupcem? Nebylo zanedbáno při jeho výchově něčeho? Vždyť mnohdy se jedná o delikventy různé věkové kategorie, pohlaví, duševního a morálního vyspění.

Trestní odpovědnost mládeže a právní vědomí z ní vyplývající v 21. století ve společnosti, která je doslova zahlcena informacemi, v době nejrychleji se rozvíjejícího se hromadného sdělovacího prostředku internetu, kdy jsou možnosti takřka neomezené a vlastní využití mnohostranné, v době moderních nových telekomunikačních technologií s propracovanou koncepcí, fenomén takřka nemožný, a přesto na úrovni všech vrstev a skupin, minorit a majorit, ve všech prostředích, mikro, lokální, regionální makroprostředí, v celé kultuře se potýkáme s problémem právní odpovědnosti mládeže, s právním vědomím z ní vyplývající, se socializací, asimilací, přizpůsobení v chování a jednání těchto jedinců nespolečnosti a životě. Jde o fenomén předávání jako kulturní dědictví.

---

¹ Pöthe P, Dítě v ohrožení, Praha 1996, str. 7

Zmínil jsem, že pracuji jako státní zaměstnanec, také je však nutno podotknout, že jsem rodič náctileté dcery a pětiletého syna. Téma k zamyšlení, jak nejlépe vychovat novou generaci lidí, zda využít informace získané z postu zaměstnání nebo deformaci z povolání uložit stranou? Jak to vše souvisí s výchovou a právem? Jednoduše. Chování, jednání a právní podvědomí dcery a syna ve společnosti, ve které žijeme, nejenom jejich, ale i vrstevníků, spolužáků a lidí kolem nich. Co je ovlivňuje a nutí jednat v souladu s právem, nebo naopak nutí k protiprávnímu jednání? Jaké následky je za jejich činy čekají a je vůbec možné je postihnout? Co z uvedeného vědí a chápou? A je vůbec možné, aby to pochopili?

S touto problematikou jsem se v poslední době setkal často a bohužel již u žáků ZŠ. Co je hybnou silou, motorem k takovému jednání? V místě bydliště, kde pracuji, je umístěn Výchovný ústav, dětský domov se školou, střední škola, základní škola a školní jídelna, jak zní oficiální název zařízení, kam jsem jako policista v průběhu tří měsíců zavítal nejméně v 10ti případech s rozličnou skladbou páchané protiprávní činnosti, ať se to týká kouření marihuany, útěků s nařízenou ochrannou výchovou, ničení majetku a fyzického napadání. Výsledek je v daném případě alarmující, 2/3 zaměstnanců věci raději neřeší, neboť je to normální, patří to k práci anebo spíše nechápou, že je zde pácháno něco, co není v souladu se zákonem, část „čekatelů na důchod“, chtějí dožít v klidu a pak jsou zde tací, kteří berou své povolání jako výdělečnou činnost a ne jako poslání, neboť být vychovatel je, dle mého názoru, práce náročná na čas a psychiku.

Nemůže se stát, že koncem pracovní doby končí i povinnosti a starosti, ale berme ohled na lidi, na děti, které jsou zde umístěny, že potřebují pomocnou ruku a pokud mohu, domnívám se, že je povinností ji nabídnout, neboť ony na to čekají, jen se o ni bojí říct, což je však otázka morálky, a to jak jistě chápeme, s právem ne vždy souvisí. Položme si otázku, co bylo příčinou toho, že tyto děti byly na základě rozhodnutí soudu umístěny do tohoto zařízení? Je opravdu vina jen na jejich straně, nebo zde sehrála svoji roli neschopnost rodičů se o děti náležitě starat? Koho potrestat? A rozhodl soud v daném případě podle práva, nebo na základě dostatečně neověřených informací?

Celý život hledáme pravdu a ptáme se proč, chceme ji poznat i když je hořká? Mám to štěstí, že v Moravském Krumlově a mimo Výchovného ústavu je zde i Střední odborné učiliště, Gymnázium a dvě základní školy, tedy materiálu ke studování a porovnání vcelku dost, včetně mateřských škol, které však zahrnu pouze okrajově.

Shora uvedené by se s trochou fantazie dalo přiřadit do tématu „ Společenská efektivita práva: charakteristika, podmínky, předpoklady, význam.“ Domnívám se však, že se jedná o široký záběr nekonkrétní, nespecifikované vrstvy lidí, do které si můžeme jako neznámou přiřadit kohokoliv.

Předchozí úvahou se okrajově dostáváme k vědní disciplíně nazvané sociální pedagogika, která začíná být skloňována ve všech pádech.

Předmětem sociální pedagogiky jsou sociální aspekty výchovy a vývoje osobnosti. Orientuje se na výchovu, v jejímž rámci dochází k intervenci do procesu socializace především u ohrožených a sociálně znevýhodněných skupin dětí a mládeže , ale i dospělých. Napomáhá rodině a škole řešit krizové situace a předcházet vzniku disfunkčních procesů. Jejím cílem je výchova ke svépomoci, obnovení normality člověka a snaha o zlepšení společenských podmínek, ve kterých žije.²

Mimo profesi, kterou vykonávám jako policista, bych se v životě rád uplatnil i jako sociální pedagog, zejména utvářením zdravého způsobu života při volnočasových aktivitách, rozvoji zájmové orientace s preventivními programy na všech typech škol. Využitím postavení v zaměstnání se zaměřil na mezilidské vztahy a zvládání náročných životních situací, ve kterých se lidé nachází.

V posledních letech se stále častěji objevují novinové titulky typu: „Útoky dětí jsou stále brutálnější,, „Děti páchají více násilných činů“, „Kriminalita dětí je alarmující“, a podobně. Média nás zaplavují množstvím případů, reportáží a článků, ze kterých je patrné, že děti jsou násilnější, brutálnější, bezcitnější a mají větší sklony k páchání trestné činnosti. Při sledování a následné interpretaci údajů o kriminalitě dětí je však vždy důležitá celá řada faktorů a souvislostí. Jsme schopni je rozpoznat, určit a správně eliminovat?

Cílem práce je zmapovat právní vědomí mládeže a trestní odpovědnosti z ní vyplývající, které jsou podstatné pro práci orgánu činných v trestním řízení. Získané základní informace by měl ovládat nejméně odborník, který se určitým způsobem spolupodílí na výchově dětí. Druhým cílem pak bude snaha zjistit vliv prostředí ovlivňující právní vědomí a aktuální stav povědomí o právním vědomí mládeže v regionu Moravského Krumlova.

---

²KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra, ČLOVĚK-PROSTŘEDÍ-VÝCHOVA K otázkám sociální pedagogiky, vyd. Brno 2001,

K naplnění cíle jsem si práci rozdělil do šesti částí, které se zabývají rozborem statistiky kriminality páchané mládeží, právním vědomím, výchovou a vzděláváním právního vědomí, vlivem prostředí ovlivňující právní vědomí mládeže, právní výchovou dětí a středoškolské mládeže v regionu Moravského Krumlova, prevencí.

1. Statistika kriminality páchané mládeží

O rozsahu, vývoji a nebezpečnosti kriminality dospívající generace, tedy mládeže, která ještě nedovršila 18 let, koluje nejen v České republice, ale i v zahraničí mnoho mýtů a zkreslení. Běžně se například uvádí, že kriminalita mládeže nebezpečně roste (zpravidla chybí pro takové tvrzení konkrétní údaje), její formy jsou stále brutálnější (cituje se obvykle jeden až dva mimořádně brutální a současně ojedinělé případy), a je proto třeba rychle a důsledně zasáhnout.

Statistiky uvádí, že od roku 1996 je zaznamenán mírný pokles počtu zjištěných trestných činů spáchaných dětmi. Při snaze popsat vývoj registrované kriminality mládeže na území ČR v posledních dvou dekadách je třeba vycházet z toho, že po relativně stabilním období druhé poloviny osmdesátých let - s jejich nízkými počty objasněných trestných činů spáchaných mladistvými - došlo v roce 1989 v ČR ke společenským změnám, které se nutně musely projevit nejen na eskalaci kriminality obecně, nýbrž i na vývoji kriminality mládeže. Podle statistických údajů Policejního prezidia ČR lze zaznamenat výrazný nárůst počtu objasněných trestných činů, eventuálně činů jinak trestných, spáchaných mládeží zejména v letech 1990 – 1993. Tento nárůst kulminoval roku 1996. Od roku 1997 u mladistvých a od roku 2000 u dětí mladších 15 let lze sledovat dlouhodobý a poměrně výrazný pokles registrovaných provinění a činů jinak trestných. Obdobný vývoj je patrný u počtu stíhaných mladistvých a dětí mladších 15 let, projednávaných pro činy jinak trestné. V letech 2006 a 2007 je sice možné sledovat velmi mírný nárůst počtu stíhaných mladistvých, který však nijak dramaticky nemění výše popsaný celkově příznivý vývoj registrované kriminality mládeže za posledních osm až deset let. Počet činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími 15 let stále výrazně klesá, takže v posledních čtyřech letech je už nižší, než byl roku 1990.³

---

³ VÁLKOVÁ, Helena, HULMÁKOVÁ, Jana, Dobré zprávy o kriminalitě mládeže, vyd. MF DNES, 4. 10. 2008, sešit D,

Situace na poli trestné činnosti dětí a mládeže je naléhavá a zdaleka neodpovídá očekávané běžné dětské kriminalitě, jako jsou krádeže, pouliční kriminalita, vykrádání aut a domovních sklepů, ale tato trestná činnost dětí nabývá znaky trestné činnosti dospělých: vydírání, loupeže, šikanování, úmyslné ublížení na zdraví i vraždy. I když má uvedená trestná činnost dětí a mladistvých v současné době avizovanou mírně klesající tendenci, je charakterizována brutalitou provedených činů.

Ve světě se tato hranice pohybuje různě: např. v Irsku, Hongkongu nebo Singapuru jsou děti za své činy ve výjimečných případech odpovědny již od sedmi let, v Belgii, na Filipínách nebo např. v Peru je to naopak od 18 let. V této souvislosti je vedena intenzivní diskuze o příčinách tohoto jevu, o represích, o výchovných a léčebných programech a možnostech prevence.⁴

Otázkou je, zdali je tento pokles zapříčiněn změnou novely trestního řádu (především změny výše škody pro účely trestního řízení z 2.000,- Kč na 5.000,- Kč) nebo zůstává-li tato trestná činnost neobjasněna, či skryta v latentní kriminalitě. Reálně však lze usuzovat, že velká část trestných činů se přesunula do kategorie přestupků (škoda do 5.000,- Kč), o nichž není vedena centrální evidence. Dalším z možných vysvětlení výrazného poklesu registrované kriminality mládeže se nabízí demografický vývoj v České republice.

V současné době tak není možné ani odhadnout, kolika přestupků se děti v České republice dopouštějí. a co jiné statistiky? Jaký podíl na trestné činnosti mají dívky, kolik trestných činů je charakteru majetkového a kolik násilného a co vraždy? Nemluvě o problematice drog.

Literatura uvádí, že v prehistorickém, ale i historickém období mělo dítě obětní hodnotu, bylo zabíjeno z rituálních důvodů. Také v souvislosti s hladomorem docházelo k zabíjení novorozenců dětí, především ženského pohlaví, z důsledku omezování populace. Z oblasti středomořských kultur se dochovala některá zákonná opatření upravující vztah k dětem, která stanovuje, že otec nemá libovolně usmrcovat příslušníky rodiny. Později byl však za vraždu novorozence neúprosně vynášen hrdelní trest, poprava měla být vykonána veřejně s širokou publicitou. Bylo to proto, aby byl zvýšen strach před mimomanželským počítím. Uvádí se, že praxe soudů byla různá, lišila se podle stavu žen takto postižených. Marie

---

⁴ VYKOPALOVÁ, Hana, Sociálně patologické jevy v současné společnosti, vyd. Olomouc 2002 str. 126

Terezie zřídila ve vídeňském Prátru komise cudnosti. Dvojice přistižená „in flagranti“ musela buď uzavřít sňatek, nebo byla potrestána. Josef II. tyto komise zrušil a uvažoval o tom, že sňatek před státním úřadem je povinný.

První zákonná ustanovení na ochranu dítěte se objevují až ve 20. století, do té doby chránil zákona dítě pouze před zabitím, ukládal povinnost výživy, blíže však nic stanoveno nebylo. Od počátku 20. století ve všech vyspělých státech jsou schvalovány zákony na ochranu dítěte a rodiny.

V průběhu století se dostává problematika vztahu k dítěti do pozornosti i mezinárodních institucí. Společnost národů vyhláší Ženevskou deklaraci práv dítěte v roce 1959 a Úmluvu o právech dítěte v roce 1989. Na celém světě vznikají národní i nadnárodní instituce, sdružení a spolky, které dávají za cíl chránit děti.

Na několika řádcích uvedeny dva různé pohledy na děti a to na děti jako na pachatele trestných činů a na děti jako oběti trestných činů. Na misce vah dva různé a přitom vážné problémy, který z nich je těžší a který lehčí? Jak se k danému problému staví společnost? Jak rodina a jak okolí? Co otázka viny a zodpovědnosti? Je obecná konkrétní, nebo snad speciální? Jaké myšlenkové pochody jsou v hlavě oběti a jaké u pachatele? Při rozhodování o vině a trestu je vše taxativně dáno, ovšem jak trest vůči své osobě chápe dítě, které dělalo a kopírovalo pouze to, co vidělo u některých z nás dospělých, který však nebyl za stejný skutek potrestán jednoduše proto, že nebyl přistižen. Jak pak může takové dítě – mládež, dospívající chápat spravedlnost x nespravedlnost, správné x špatné. Vysoká delikvence současné mládeže je zjevně jedním z negativních důsledků společenské situace existující t. č. v ČR. Lze ji jednoduše vyjádřit úslovím, že „kde hřeší staří, tam se mladí učí špatnému.“

2. Právní vědomí

Právní vědomí, pojem skloňovaný ve všech pádech, slovní spojení často užívané při komunikaci s lidmi ve spojení s chováním mládeže, dospělých, při obchodních jednáních, slovní spojení provázející nás na každém kroku. Co všechno je s tímto obratem spojeno, kolik významu obsahuje a skrývá? Jakou má váhu a význam pro vzdělaného člověka, jak se na zmiňovaný slovní obrat dívá naše mládež?

Právní vědomí můžeme charakterizovat jako subjektivní vztah individua, společenských skupin i společnost jako celku k právu a právnímu řádu, ale nejen k normativním právním aktům, nýbrž i k procesu tvorby práva a jeho realizaci, k aplikaci práva státními orgány a k právně negativním jevům jako kriminalita, toxikománie aj. – tedy k celkové právní realitě. Je výsledkem projekce této právní reality do vědomí sociálních subjektů. Patří mezi často studované okruhy sociologie práva, protože představuje zprostředkující článek mezi

- právem jako systémem právních norem
- faktickým právním chováním subjektů.

Efektivnost práva, dodržování právních norem subjekty není jen výsledkem zastrašení hrozbou státního donucení, což má svůj vliv, není to však ani rozhodující. Sociologické analýzy v této souvislosti poukazují na význam právního vědomí, které je důležitým zprostředkovacím článkem mezi právem a právním chováním adresátů práva.

Přítom právní vědomí může být ve vztahu k právu:

- konzistentní - tj. subjekt se podle práva chová,
- kontradiktorní – tj. subjekt právo nerespektuje, chová se podle jiných pravidel a norem.⁵

Je to vlastně systém hodnocení lidského chování, který toto chování může z hlediska oprávněnosti či neoprávněnosti hodnotit stejně, ale také odlišně než platné právo. U platného práva se říká: „de lege lata“ (právo platí), u právního vědomí: „de lege ferenda“ (mělo by

---

⁵ KEJDOVÁ, Miroslava, VAŇKOVÁ, Zdeňka Sociologie a psychologie práva, vyd. IMS Brno 2004,

platit jako právo, ačkoli buď platí, nebo neplatí). Každý člověk může mít své vlastní (odlišné od ostatních lidí) právní vědomí. Morálka je schopnost člověka řídit se ve všech úkonech svědomím. V širším smyslu pravidla chování, považované v dané společnosti, vlivem tradic a konvencí (zvyků) za zavazující individuální svědomí každého jedince. Morální normy nejsou státem vynutitelné, nejsou vyjádřeny oficiálně ani nejsou publikovány. Morální donucení funguje takovým způsobem jako veřejným míněním, veřejným opovržením, veřejným povzbuzením apod.

Právo, které je v té které společnosti vyžadováno, závisí na specifikách jednotlivých kultur. Můžeme rozlišit právní kultury kontinentálně evropské – hlavním pramenem práva jsou zákony (normy), (je založeno na římském právu), angloamerické (založeno na systému common law-zvykové právo, precedenty jsou převažujícím pramenem). Precedent-používá se pro řešení případů, které nejsou normativně upraveny. Rozhodnutí vrcholných nezávislých soudů se potom používá při výskytu podobných, stejných případech v budoucnu. (použití analogie v právu). Protože má právo v těchto anglosaských zemích dlouhou tradici, ustálily se velmi pevné zvyky v chování – každý je dodržuje a není třeba je převádět do psané podoby-podmínkou je, že vymezují chování určitě a jednoznačně. V některých, např. islámských zemích se vyskytují určité společné prvky, které byly dříve významnější než dnes, zvláště v oblasti dědického, rodinného a vlastnického práva. Další typy právních systémů jsou co do významu zanedbatelné.⁶

Kolik se shora citovaného a uvedeného je zakořeněno v podvědomí dospívající mládeže a jak se na uvedenou problematiku dívají ze svého pohledu? Právní vědomí si mnohdy vysvětlují dle svého a mnohdy negativně. Je známo několik případů, kdy mladistvý pachatel trestného činu na dotaz motivu nedokázal odpovědět, ale pouze sdělil, že jednal tak proto, že se domníval, že má na to právo, aniž by si své protiprávní jednání uvědomoval. Mezi páchaním protiprávní činnosti ze strany dospělých a páchaním protiprávní činnosti mládeží jsou značné rozdíly, které plynou z nižší rozumové a mravní vyspělosti mládeže, její nezralosti a nutné existence větší možnosti její výchovy a usměrňování, tuto skutečnost je nutné mít na zřeteli a všemi dostupnými prostředky zamezit jakémukoli páchaní trestné činnosti. V dnešní době zřejmě úkol nemožný plnění, přesto pozitivním přístupem s maximálním zaujetím z části možný. Jedním z řešení je preventivní činnost na všech stupních vzdělávacího programu dětí a mládeže.

---

⁶ jiné zdroje: <http://cz-pravo.blogspot.com/2008/07/prvn-vdom.html>, 9. 3. 2009

2.1 Znalost práva

O znalosti práva můžeme hovořit, stejně jako u právního vědomí obecně, o znalosti práva na úrovni jedince (individuální), skupiny či celé společnosti.

Právní sociologové rozlišují:

- ❖ **povědomí o právu** – vyjadřuje skutečnost, zda si je právní subjekt vědom, či nikoli toho, které druhy chování jsou právem reglementovány,
- ❖ **právní informovanost** – tj. znalost práva ve vlastním slova smyslu, faktické seznámení se s právem – míra v jaké je subjekt s právem obeznámen.

Znalost práva je pro subjekt prostředkem dovolujícím činnost v nových podmínkách, lepší přizpůsobení se komplikovaným sociálním strukturám a byrokratizaci sociálního života. Určitá znalost práva je v současném složitém způsobu života naprosto nezbytná.⁷

Otázkou zůstává skutečnost, zda všichni adresáti právo znají a zda kvalita znalostí odpovídá potřebám běžného života, neboť právní zásada: „Ignorantia iuris non excussat“!, volně přeloženo jako – Neznalost zákon neomlouvá, je nevyvratitelným faktem.

Současné sociologické výzkumy však dokazují, že skutečná úroveň společenské znalosti práva je nižší než právní autority předpokládají. To nastoluje jednak otázku kvality právní komunikace a také otázku faktických možností a mezí právní regulace společenských vztahů. Při nízké úrovni znalosti práva nemůže fungovat právní prevence (právo neplní svoji preventivní funkci), právní odpovědnost ani právní donucení. Relativně nejvyšší úroveň informovanosti je zpravidla o trestním právu, především pak o některých trestných činech.

Pozitivní právo řeší problematiku znalosti práva klasickou latinskou právní zásadou: „Ignorantia iuris non excussat“!
Neznalost zákona neomlouvá!

Z ní nelze samozřejmě vyvodit skutečnost, že všichni adresáti právo znají, ale pouze to, že se na jeho neznalost nemohou odvolávat.

---

⁷ KEJDOVÁ, Miroslava, VAŇKOVÁ, Zdeňka Sociologie a psychologie práva, IMS Brno 2004,

V této souvislosti však může být zpochybněna legitimita právního postupu a ukládání právní sankce v případech, kdy subjekt právní normy nezná. Aktuální je to zvláště v podmínkách, kdy dochází k častým změnám právního řádu, které pronikají do právního vědomí až s určitým časovým odstupem. Proto např. francouzský právní sociolog Carbonnier poznamenává, že je nereálné požadovat po laikovi, aby intuitivně znal to, co odborníci studují pět let na univerzitě a pak si to další dlouhé roky osvojují v praxi.

Svůj význam (a opodstatnění) uvedená zásada má tam, kde je chování regulováno nejen právem, ale i jinými normativními systémy – např. morálkou, náboženstvím, pravidly slušného chování, politickými normami apod. – např. zákaz krást, povinnost péče o děti, povinnost veřejné činné osoby žít v souladu s morálními principy, nebohacovat se, nepouštět se střetu zájmů aj.⁸

Zde přichází na řadu fakta o zmiňované páchané kriminalitě mládeže a viditelné rozdíly mezi právním vědomím, znalostí, neznalostí, vlastní zkušeností a účasti při soudním řízení mezi žáky Středního odborného učiliště a chovanci Výchovného ústavu a dětského domova se školou, přičemž nekonkretizujeme jednotlivé instituce, ale obě školské zařízení zobecníme. Pro doložení výše uvedeného tvrzení dokládám případovou studii 2 svěřenců Výchovného ústavu, dětského domova se školou, střední školou, základní školou a školní jídelnou v Moravském Krumlově a studenta Střední odborné školy obchodní a středního odborného učiliště řemesel.

Prvním z posuzovaných je chlapec Alexandr KUZMENKO, nar. 1993, který přichází na základě PO pro rodinné a výchovné problémy (záškoláctví, agresivita a útěky z domova). Alexandr se narodil na Ukrajině, kdy biologický otec Saši měl obtíže s alkoholem, vyrostl v DD, dle matky býval lhář a podvodník. Matka žije v ČR již 6 let, po příchodu do ČR se vdala, kdy z manželství vzešly 2 děti. Alexandr s nevlastním otcem ne vychází dobře, mají spolu konflikty. K biologickému otcovi také dobrý vztah nemá, nestýkají se. Chlapec byl opakovaně hospitalizován v DPL – Velká Bíteš, Branky, Bohunice (Dg. Porucha chování, Disociovaná a doplněná rodina, Problémové výchovné prostředí). Navštěvoval psychology a psychiatry také ambulantně a to pro nevhodné chování, agresi, nezvladatelnost, hyperaktivitu a sebepoškozování. Téměř trvale medikován. Ve zprávě z PPP diagnostikována porucha chování, ADHD, emoční deprivace, SVPU- dysgrafie, dyslexie.

---

⁸ KEJDOVÁ, Miroslava, VAŇKOVÁ, Zdeňka, Sociologie a psychologie práva, IMS Brno 2004, JUDr. Miroslava

Do evidence OSPOD by Alexandr přijat v roce 2004 z důvodu intoxikace léky. Alexandr byl odmítán, psychicky i fyzicky týrán. Koncem roku 2005 byl zbit nevlastním otcem tak, že byla nutná hospitalizace. Proti rodičům bylo vedeno trestní řízení pro týrání, nakonec byl případ odložen jako přestupek. V březnu 2006 odmítl Alexandr dále setrvat doma a utekl do SVP HELP ME a poté do krizového centra SPONDEA. Dne 9.3.2006 vydáno předběžné opatření, chlapec byl administrativně umístěn do DD Budkov. Během pobytu v DD došlo ke zlepšení vztahů s matkou a následně se Alexandr vrátil do rodiny. Situace se krátkodobě uklidnila, ale od října 2006 se opět objevily problémy se vztahy v rodině a chování ve škole. Alexandr s matkou a jejím přítelem v podstatě nekomunikuje, doma se nezdržuje, rodiče neinformuje, kde se nachází a co dělá. V dubnu 2007 utekl z domova okénkem v koupelně a z útěku byl převezen do DDÚ.

Ve zprávě ze školy je Alexandrovo chování popisováno jako neklidné, zvýšeně emotivní, objevuje se šaškování a lhaní, vyrušuje. Často bývá nesoustředěný, roztěkaný, slabá je práceschopnost. Objevuje se vulgarita a to i vůči pedagogům. Alexandr provokuje a uráží také spolužáky, záměrně vyvolává konflikty. Také ve škole je pozorováno sebepoškozování (zraňování špendlíkem, nebo střepy z úmyslně rozbitého okna).

Alexandr se zpočátku v DDÚ adaptoval dobře, zapadl mezi děti a neměl problém ani s dospělými. Byl komunikativní, autoritu respektoval, měl ale problém udržet oční kontakt při rozhovoru. Byla zjevná jeho hyperaktivita. Alexandr byl neustále v pohybu, byl hlučný, rád se předváděl, šaškoval. Rovněž zřetelná byla jeho touha uspět a být přijat. Alexandr byl ochotný, nabízel často pomoc, byl aktivní, soutěživý.

Pozornost se někdy snažil upoutat za každou cenu, když byl posléze kárán a usměřován potvrzoval si tím sám pro sebe svůj rodinný model odmítaného dítěte. Postupem času začal mít Alexandr s dětmi i dospělými problémy. Provokoval, neustále se dožadoval pozornosti a zvláštního zájmu, v případě pocitu odmítnutí, nebo jen jeho náznaku byl střídavě lítostivý a střídavě vzpurný. Alexandr velmi touží po zájmu, chce být přijatý takový, jaký je, testuje, zda bude přijat nebo odmítnut různým, někdy i velmi nevhodným chováním hraničícím s porušením zákona. Pro přijetí druhými lidmi je ochotný upravovat si i skutečnost, lhát, je-li to pro něj bezpečnější a výhodnější, přičemž si nepřipouští pochybení, případné porušení právních norem ze své strany. Má velmi nízkou frustrační toleranci.

Alexandr během pobytu usiloval o kontakt s matkou, střídavě propadal naději a depresi z nedostatku kontaktů. Matka podmiňovala vzájemné kontakty Alexandrovým dobrým chováním, kterého však chlapec nebyl dlouhodobě schopen. Přiznává pití alkoholu (pivo, vodka), kouření a experimenty s marihuanou

Celkové resumé a pokyny pro další práci s dítětem jsou alarmující. Alexandr je citově deprivovaný chlapec, zvýšeně infantilní. Intelekt nižšího průměru. Rodina je dlouhodobě disfunkční, zanedbávající. Zákazům má tendenci se bouřit. Prognóza chlapce vzhledem k dlouhodobě neuspokojivému rodinnému prostředí a možným i dědičným vlivům je nejistá.

Druhým z posuzovaných je dívka Adéla POLÁKOVÁ, nar. 1992. Do DDŠ, ZŠ a ŠJ v Jihlavě byla jmenovaná umístěna 14. 09. 2006 na základě předběžného opatření ze dne 20. 10. 2005 vydaného Okresním soudem v Hodoníně, které bylo vydáno z důvodů záškoláctví, útěků z domova a z důvodu předčasně zahájeného sexuálního života s následným těhotenstvím. Později nařízena ústavní výchova. Adéla má čtyři sourozence. Její matka žije se svým současným druhem, kdy pokrevní otec Adély se s rodinou nestýká, toho času by měl být ve výkonu trestu. V místě bydliště má rodina špatnou pověst (jsou podezírání, že mají na svědomí drobné krádeže).

Adéla měla výchovné problémy především ve škole. Spolu se sestrou se dopouštěla záškoláctví a útěků z domu. Později otěhotněla a byla přijata do Dětského diagnostického ústavu Brno – Hlinky. Diagnostický pobyt se však téměř nerealizoval, neboť Adéla byla často na útěku. Adaptace na zařízení byla problematická. Aktivně se brání pobytu v DDÚ, prudce projevuje nespokojenost a touhu po svobodě. Během pobytu měla Adéla menší problémy související s kouřením, rušením nočního klidu, či neuposlechnutí vychovatele. Během svého posledního útěku porodila svého syna Francesca.

Její první syn David je v péči prarodičů. Rodiče se zařízením nespolupracují, o prospěch a chování Adély se nezajímají. Jde o děvče vyrůstající v nepodnětném až závadovém rodinném prostředí, aktuálně výrazně sociálně nepřizpůsobivé. Těžce podnětně i citově deprivovaná.⁹

---

⁹ Interní materiály Výchovného ústavu, Dětského domova se školou, Střední školou, Základní školou a Školní jídelnou Moravský Krumlov

Třetím z výběru případové studie je student Středního odborné školy obchodní a středního odborného učiliště řemesel Petr SMEJKAL, nar. 1991. Student pochází z neúplné rodiny, kdy po rozvodu rodičů zůstal v péči matky. Petr SMEJKAL nastoupil v roce 2006 studium tří letého učebního oboru truhlář s ukončenou závěrečnou zkouškou a dosažením výučního listu. Žák intelektuálně na výši s přehledem o probíraném učivu, avšak s nedostatečnou přípravou do vyučování. Žák o studium nejeví zájem, což dokazuje velký počet zameškaných hodin za jednotlivé školní roky. Za školní rok 2006/2007 celkový počet zameškaných hodin přesáhl 340, z toho 54 neomluvených. Ve školním roce 2007/2008 celkový počet zameškaných hodin narostl na 369, z toho neomluvených 62. Ve školním roce 2008/2009 v prvním pololetí počet zameškaných hodin vystoupl na 400, z toho 50 hodin bylo neomluvených. Od počátku školního roku 2008/2009 se Petr SMEJKAL nedostavil na odbornou řízenou praxi, kdy dovršil 18 let věku a omluvenky si od té doby píše sám. Při zjištění nárůstu absence v druhém pololetí školního roku 2006/2007 a následující kontaktována ze strany třídního učitele matka, která vždy pochybné zameškané hodiny omluvila se sdělením, že syn byl na rehabilitaci, návštěva lékaře, případná nevolnost. Při uvedené omluvě byl třídní učitel nucen akceptovat sdělení zákonného zástupce o zdravotním stavu a zameškané hodiny respektovat. Vedení školy prostřednictvím třídního učitele využilo ustanovení Školního řádu a individuálně písemnou formou vyzvalo studenta k předložení řádné omluvenky do 3 dnů od počátku absence. Reakce žáka byla taková, že dosavadní zameškané hodiny si omluvil sám při příchodu na vyučování, kde setrval 4 vyučovací hodiny a poté ze školy opět odešel.¹⁰

Tři různé případové studie, tři různé životy a osudy dospívajícího jedince v regionu Moravského Krumlova, a přesto bohatá osobní zkušenost s justicí, právním vědomím, znalostí či případnou neznalostí práva a postojům k právu, kdy dalším ovlivňujícím faktorem postoje k právu je výše zmiňovaná rozumově a mravní vyspělost jedince. Jinak se na právo a postoj k němu dívá jedinec právem dotčený a jinou škálovou hodnotu bude mít jedinec, který právo vnímá pouze jako fakt. Rozdíl v postoji k právu má jiný pachatel a jiný poškozený, zejména pak v otázce viny a následného trestu.

---

¹⁰ Interní materiály Střední odborné školy obchodní a středního odborného učiliště řemesel Moravský Krumlov

2.2 Postoje k právu

Pojmem „postoj“ vysvětlujeme vztah sociálního subjektu k sociální realitě a pochopení jeho sociálního chování.

Definován je jako predispozice reagovat na určitý okruh podnětů určitým okruhem odpovědí.

Tento okruh odpovědí se projevuje ve třech oblastech:

- ✓ **Afektivní** – spočívá v pocitech libosti, nelibosti, indiference nebo směsi pocitů.
- ✓ **Kognitivně hodnotící** – spočívá v přesvědčeních a názorech ve vztahu k objektu postoje.
- ✓ **Konativně (snahově) akční** – spočívá v zaměřenosti chování určitým směrem, v tendencích k určitému chování.

Znamená to, že podnět vyvolá v důsledku jedincem získávaného postoje tři druhy odpovědí. Např. kontakt s hadem:

- Navodí pocit strachu (afektivní)
- Přesvědčení o jeho možném útoku (kognitivně hodnotící)
- Snaha o únik (konativně akční)

Postoje jsou velmi významné, usnadňují orientaci v sociálních situacích a výběr vhodné reakce v podobě sociálního chování.

Postoje se přirozeně vytvářejí i k právu, a to za předpokladu, že subjekt má určité znalosti, zkušenosti a představy o právu.

Postoj k právu jako součást právního vědomí lze vymezit jako:

„Sociálně naučenou dlouhodobou tendenci právního subjektu reagovat určitým relativně ustáleným způsobem na právní podněty, zejména na požadavky právní normy a vytvořenou právní situaci“.¹¹

---

¹¹ KEJDOVÁ, Miroslava, VAŇKOVÁ, Zdeňka Sociologie a psychologie práva, vyd. IMS Brno 2004,

2.3 Hodnotící soudy

Pravdivá informace nezasahuje do práva na ochranu osobnosti, pokud tento údaj není podán způsobem, že zkresluje skutečnost, či není natolik intimní, že by odporoval právu na ochranu soukromí a lidské důstojnosti. Hodnotící soud vyjadřuje subjektivní názor svého autora, který k danému faktu zaujímá určitý postoj tak, že jej hodnotí z hlediska správnosti a přijatelnosti, a to na základě vlastních (subjektivních) kritérií. Hodnotící soud nelze jakkoli dokazovat, je však nutné zkoumat, zda se zakládá na pravdivé informaci, zda forma jeho prezentace je přiměřená a zda zásah do osobnostních práv je nevyhnutelným průvodním jevem výkonu kritiky, tzn., zda primárním cílem není hanobení a zneuctění dané osoby¹²

Tedy můžeme konstatovat, že se jedná se o hodnotící názory společnosti na obsah práva, představy jaké by právo mělo být, včetně hlediska spravedlnosti, jaké zájmy a hodnoty by mělo garantovat a chránit.

Nejde zde o pohled na právo „de lege lata“ – tj. jaké právo ve skutečnosti je, ale o názory na celou právní oblast: na objektivní právo, právní vztahy, právní instituce i samotné právní vědomí. Tyto pohledy a názory mají racionálně i emocionálně hodnotící obsah a promítají se i do vnímání a poznávání práva a právního chování.

Hodnotící soudy zahrnují následující základní objekty:

- Pozitivní (platné) právo – za předpokladu, že je subjekt zná.
- Právní jednání právních subjektů – dodržování právních norem či jejich obcházení a ignorování.
- Činnost právních institucí – hodnotí se zejména způsob, kvalita a efektivnost práce institucí zabývajících se legislativní (parlament) a aplikační (soudy) činností.
- Představy o žádoucí právní úpravě – jde o představy o vhodné optimální podobě právní úpravy z hlediska principu spravedlnosti, účelnosti, efektivnosti, utilitaristy a sociální solidarity tj. z pohledu de lege merenda.
- Představy o trestnosti a míře postihu určitého jednání – jde o názory na to, zda určité chování má být reglementováno právem a pokud ano, jakou sankci a v jaké míře by mělo být postihováno.¹³

---

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. Zn. 30 Cdo 608/2007, ze dne 29. 11. 2007

¹³ KEJDOVÁ, Miroslava, VAŇKOVÁ, Zdeňka, Sociologie a psychologie práva, vyd. IMS Brno 2004,

V uvedené kapitole a následujících podkapitolách byla z části rozebrána problematika pojmů: „Právní vědomí“, „Znalost práva“, „Postoje k právu“, „Hodnotící soudy“, čerpána z odborné literatury a materiálů zejména pro studenty vysokých škol. Jak však uvedenou problematiku nejlépe a nejefektivněji předat dospívající generaci tak, aby získané a předané informace přešly do podvědomí mladých a hlavně aby se získanými informacemi řídili?

V současné době legislativní úprava stanovuje:

- ❖ věk trestní odpovědnosti - který činí dovršením 15 let.
- ❖ upravuje otázku míry a formy zavinění
- ❖ otázku přičetnosti, která je vyjádřena v § 12 Trestního zákona číslo 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů a novel.

Jde o obecně známé informace, které předpokládáme, ovládá žák Základní školy v rozsahu učiva dle osnov škol pro osmé ročníky v rámci výuky Občanské výchovy.

Jak je to však s právním vědomím, výukou práva a informovaností na zmiňovaném zařízení Výchovného ústavu a Dětského domova se školou a jak na Středním odborném učilišti v regionu Moravského Krumlova? Rozbor a rozsah výukových hodin včetně obsahové části s jednotlivými počty studentů a chovanců na institucích s pedagogickým sborem bude věnována samostatná kapitola.

Proces sociálního zrání je složitý. Je výsledkem zralosti jedince a je cílem každého z nás, zejména pak jako rodiče, pedagoga nebo jako jedince. Žijeme ve světě plném pravidel, norem a vzorců chování, ale který je správný, jakou cestou se vydat a kdo poradí, nebo pomůže? Neporušuji již svým postojem, jednáním nebo latentním přístupem již daná pravidla, a pokud ano, stihne mě trest? Společnost, ve které žijeme, stanovuje normy chování ve formě zákonů, nařízení, vyhlášek, podle kterých se řídíme, jednáme, které jsou taxativně vymezeny a naše chování řídí navenek, vnitřní kontrolou každého z nás by měla být morálka, etika, slušné chování. Pokud se budeme řídit výše popsaným, žijeme v dokonalé symbióze.

Zpřísnění trestů za nejhorší zločiny, snížení trestní odpovědnosti z patnácti na čtrnáct let - to jsou největší novinky rekodifikovaného znění novely trestního zákona. Od roku 2010 nabude účinnosti nový trestní zákoník, který nahradí dosavadní, mnohokrát novelizovaný a zastaralý trestní zákon. Nový trestní zákoník číslo 40/2009 Sb. je v porovnání s dosavadní úpravou obsáhlejší (421 paragrafů), zpřísňuje postihy za nejzávažnější trestné činy, stanoví nové možnosti trestání, posiluje úlohu alternativních trestů (např. zavádí trest domácího vězení), postihuje nové druhy trestné činnosti. Nemałym problémem však bude uvedenou novelu dát do souladu s již platnými právními předpisy, zejména zákon číslo 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí a problematikou Mezinárodněprávní ochrany dítěte, kdy již v současné době na některé problémy poukazují ti, kteří z uvedenou právní normou budou v kontaktu a pracovat s ní. Zejména spolupráce orgánů činných trestním řízením a pracovníky OSPOD.

3. Výchova a vzdělávání právního vědomí

„Účelem vzdělání není zaplnit mysl, ale otevřít ji. Čím více poznatků si osvojíme, tím víc si uvědomíme, co ještě neznáme“.

Neznámý autor

3.1 Pojem výchova a význam výchovy k právu

Pedagogický slovník (Průcha a kol. 1995) považuje obecně za výchovu „proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji“.

Výchova (edukace) je součástí výchovné skutečnosti, činnost směřující k získání a zdokonalení schopností a vlastností člověka, jde o působení na procesy lidského učení a socializace s cílem přeměny člověka po všech stránkách, tělesné i duševní, s cílem přetvořit člověka z bytosti společenské na bytost kulturní. Výchova je zprostředkování schopností, zručností a postojů, které reprezentují v dané společnosti a které se pokládaly a pokládají za důležité, dalším generacím. Různé koncepce výchovy byly ovlivněny sociokulturními podmínkami a odlišnými koncepcemi chápání člověka, akceptování jednotlivých stránek výchovného procesu.

Pojem vzdělání nebo edukace zahrnuje vyučování a studium specifických vědomostí a též něčeho méně patrného, ale víc důležitého: odevzdávání poznání, dobrého odhadu a moudrosti. Zjednodušeně řečeno, edukace je vyučování myšlenek, dovedností, principů a jině.

Cílem edukace je přenos myšlenek z jedné osoby na druhou. Problémy se současným vzdělávacím systémem obsahují: metodu doručení informací, jak zjistit jaké vědomosti vyučovat, použití a důležitost poskytovaných vědomostí a jak dobře si žáci uchovají přijaté vědomosti, kdy vlastně s edukací začít?

Význam výchovy k právu je spojen se vznikem práva. Právo chápeme jako normativní a regulační systém, jako společenský fenomén, který lidské chování a vztahy normuje, tedy „stanoví normu“ – pravidlo, jaké chování má být, co je dovoleno a naopak co zákon zakazuje. Při nedodržení pravidel následuje trest neboli sankce. Právo mimo stanovení norem také reguluje chování lidí v dané společnosti, tedy ovlivňuje je ve směru dosažení určitého cíle a to preventivním působením, nebo represí.

Bez regulačních a normativních mechanismů nemůže existovat žádný systém – tím méně lidská společnost (společenství individuí obdařených intelektem a emocemi). Tyto mechanismy zajišťují zachování systému – jako rovnováhu.

Lidská společnost na každém stupni svého vývoje vytvářela sobě vlastní systém pravidel chování a vztahů mezi lidmi, systém příkazů a dovolení, který zajišťoval její zachování a fungování. Tato pravidla se samozřejmě měnila a vyvíjela tak, jak se měnila a vyvíjela sama společnost.

Normativní a regulační systémy soudobé společnosti proto představují velmi bohatou a rozvětvenou škálu složek, pravidel, regulí a jejich realizačních mechanismů tak, jak se vyvinuly v dlouhém historickém vývoji

Nejznámější a nejvýznamnějšími normativní a regulační systémy jsou morálka, náboženství, politika, právo, pravidla slušného chování a mnohé jiné. Vedle těchto celospolečenských obecných a celoplošných systémů existuje značné množství systémů dílčích, zvláštních a lokálních, ke kterým patří například školní řád, provozní řád sportoviště, etická

pravidla výkonu různých povolání, pravidla chování v partě mladých lidí, v pracovním kolektivu a mnohé další.¹⁴

Připusťme možnost, že bychom tato pravidla a regule neměli? Jak by naše společnost fungovala a je to vůbec možné žít bez pravidel? Jak to bude s rozvojem intelektu a osobnosti v každodenním životě individua? Nemít pevně stanovená pravidla a regule, dodnes by naše společenství žilo v chaosu. Naštěstí pravidla máme a snažíme se jimi řídit, i když ne všichni.

Zamysleme se nad člověkem jako osobností a individualitou, která se rozvíjí jen ve společenství ostatních lidí a ve vzájemných vztazích „interakcí“ mezi nimi, které vyžadují chování podle pravidel a stanovených norem. Domnívám se, že právní vědomí naší mládeže vychází právě ze vzájemných společenských vztahů mezi nimi a dospělými. Kontakt s nimi za dodržování určitých pravidel a norem je naopak podmínkou a předpokladem rozvoje jeho další osobnosti. Jak bychom jinak docílili úcty ke starším, slušné chování a vystupování, kdybychom sami jednali bez pravidel? Nejde zde o stanovení mantinelů a striktního nařízení, ale o rozvíjení myšlení co je spravedlivé, co morální a zda jsou zajištěny všem stejné, rovné podmínky jejich dalšího rozvoje, zda to co dělá, odpovídá zájmu všech členů společnosti které je členem.

3.2 Právní úprava vzdělání

Právo na vzdělání je zakotveno v „Listině základních práv a svobod“, kdy článek 33 Listiny stanoví:

- ❖ *Každý má právo na vzdělání . Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.*
- ❖ *Občané mají právo na bezplatné vzdělávání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.*
- ❖ *Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem, na takových školách se může vzdělávání poskytovat za úplatu.*
- ❖ *Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu*

---

¹⁴ KEJDOVÁ, Miroslava, Právo a bezpečnostní politika, vyd. IMS Brno 2005., str. 13

Listina je základním souborem práv člověka v měřítku českého právního řádu, která zaujímá nezastupitelné místo. Jako součást ústavního pořádku představuje právní dokument s nejvyšší právní silou.

Hovoříme – li zde o „právu na vzdělání“, pak toto chápeme jako subjektivní právo neurčitého množství subjektů na dosažení určitého stupně vzdělání a tomu odpovídající vyplývající povinnosti jiného subjektu (nejčastěji to bývá stát) vytvořit podmínky pro realizaci uvedeného tzv. subjektivního práva absolutního.

Z pohledu právní systematiky náleží tzv. školská legislativa do odvětví práva správního. Páteř právní úpravy tvoří existence tří základních zákonů. Jedná se o:

- ✓ zákon č. 561/2004 Sb. o předškolní, základní, střední, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn
- ✓ zákon ČNR č. 76/1978 Sb. o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů a prováděcích předpisů
- ✓ zákon ČNR č. 564/1990 o státní správě a samosprávě ve školství.

Uvedené zákonné normy jsou provedeny řadou dalších normativně právních aktů. Z nich je možno uvést zejména:

Nařízení vlády č. 68/1977, kterým se stanoví míra vyučovací povinnosti učitele a míra povinností výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků ve školství,

- vyhlášku MŠMT č. 291/1991 Sb. o základní škole,
- vyhlášku MŠMT č. 354/1991 Sb. o středních školách,
- vyhlášku MŠMT č. 127/1997 Sb. o speciálních školách,
- vyhlášku MŠMT a MZd ČR č. 452/1991 o zřizování a činnosti církevních škol a škol náboženských společenství,
- vyhlášku MŠMT č. 64/1981 Sb. o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy,
- vyhlášku MŠMT č. 139/1997 Sb. o podmínkách odborné a pedagogické způsobilosti pedagogických pracovníků a o předpokladech kvalifikace výchovných poradců.

Při úvahách o tzv. školské legislativě je možno uvést jeden typický znak. Jedná se o obrovské množství podzákonných předpisů, ale i dalších dokumentů typu interní normativní směrnice, ve školství nejčastěji reprezentovanou formou Metodického pokynu MŠMT.¹⁵

Úvahou k zamyšlení je fakt, zda výše publikovaná legislativa, její vstřebání a fixace pedagogem, není na úkor výchovných kvalit objektu vychovávaného. Jistě se v daných případech jedná mnohdy o „návod“ jak pracovat a vychovávat dospívající mládež. Nesmíme zapomínat na skutečnost, že každý jsme jedinečný svého druhu a každý je neopakovatelná osobnost s individuálním přístupem. Jde tedy ještě o pedagoga, nebo již zde vystupuje úředník státní správy, který je pouhým vykonavatelem úkolů tzv. školské politiky státu, vtělené do příslušných zákonných norem.

Základní nebo primární (elementární) vzdělání sestává z prvních let formálního strukturovaného vzdělání, které probíhá během dětství. Ve většině zemí je absolvování základního vzdělání pro děti povinné (i když mnohé právní systémy dovolují, aby jej poskytl rodiče). Povinné vzdělání začíná obvykle mezi 4. a 7. rokem dítěte. Dělení mezi primárním a sekundárním vzděláním se v různých zemích liší, začíná mezi 12. a 16. rokem dítěte.

Primární vzdělání se obvykle poskytuje ve školách, kde děti zůstanou v nepřítomnosti rodičů nebo jiných rušících faktorů, v rovnoměrně postupujících třídách. Po dokončení primárního vzdělání dítě pokračuje sekundárním vzděláním. Děti se obvykle učí ve třídách s jedním učitelem, který je primárně odpovědný za jejich vzdělání a prospěch v daném roce.

Tomuto učiteli mohou v různých třídách asistovat specializovaní učitelé určitých předmětů jako hudební výchova nebo tělesná výchova. Důležitým aspektem primárního vzdělávacího systému je kontinuální výuka jedním učitelem a možnost utvoření blízkých vztahů s ostatními žáky.

Hlavním cílem primárního vzdělání pak je dosažení základní gramotnosti, což je umět číst a psát, dále znalost počtů u všech žáků, stejně jako načrtnutí základů vědy, zeměpisu, historie a jiných společenských věd.¹⁶

---

¹⁵ BUŽEK, Antonín, MICHALÍK, Jan Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání, vyd. Olomouc 2000, str. 16

¹⁶ Zdroj: Wikipedia | aktualizace: 14. 5. 2007

Uvedené primární vzdělávání je uskutečňováno ve školských zařízeních podle vzdělávacích programů, jejichž náležitosti jsou definovány ve školském zákonu číslo 561/2004 Sb. o předškolní, základní, střední, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn.

Školy se člení podle dosahovaného stupně vzdělání a podle charakteru poskytovaného vzdělávání na mateřské školy, základní školy, střední školy (gymnázia, střední odborné školy, střední odborná učiliště), konzervatoře, vyšší odborné školy, základní umělecké školy, jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky (uvedené instituce upravuje školský zákon) a vysoké školy (ty upravuje zákon o vysokých školách číslo 111/1998 Sb., a o změně a doplnění dalších zákonů).

Mateřské školy, základní umělecké školy a jazykové školy neposkytují definovaný stupeň vzdělání.

- ❖ Mateřská škola poskytuje předškolní vzdělávání dětem ve věku od 3 do 6 let. Není povinná, ale účast je velmi vysoká. V posledním předškolním roce musí být bezplatná docházka umožněna všem dětem. Neposkytuje stupeň vzdělávání (řadí se na úroveň ISCED 0), ale vytváří předpoklady pro soustavné vzdělávání a pomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání. Poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.
- ❖ Základní škola spojuje do jednoho organizačního celku primární a nižší sekundární úroveň vzdělávání (ISCED 1 + 2). Její délka činí 9 let a je totožná s délkou povinné školní docházky. Člení se na pětiletý první a čtyřletý druhý stupeň. Po absolvování prvního stupně (ISCED 1) mohou žáci, kteří se o to ucházejí a uspěli v přijímacím řízení, přestoupit do víceletého gymnázia, a to po 5. ročníku do osmiletého, po 7. ročníku do šestiletého, popř. po 5. ročníku do taneční konzervatoře, a pokračovat tam v plnění povinné školní docházky. Absolvováním základního vzdělávání žák dosáhne základního vzdělání (ISCED 2A). Pokud žák absoluuje základní školu speciální, určenou žákům s těžkým mentálním postižením, dosahuje základů vzdělání (ISCED 2C).

- ❖ Střední školy poskytují především střední vzdělávání (vyšší sekundární – ISCED 3), a dále vzdělávání postsekundární (ISCED 4), které umožňuje buď změnu, nebo rozšíření původně zvolené vzdělávací cesty. Dosažené vzdělání může mít – v závislosti na příslušném vzdělávacím programu – tři úrovně. Všechny střední školy mohou poskytovat vzdělání na kterékoli z uvedených úrovní. Aby byla zachována kontinuita, většina škol si stále zachovává označení odpovídající dosavadnímu členění středních škol:

A) Střední vzdělání dosahované po 1–2 letech studia (ISCED 3C) uskutečňují střední školy označované obvykle jako odborná škola, odborné učiliště nebo praktická škola. Jsou určeny pro žáky, kteří ukončili základní vzdělávání neúspěšně nebo získali pouze základy vzdělání.

B) Střední vzdělání s výučním listem dosahované po 2–3 letech studia (ISCED 3C), uskutečňují obvykle střední školy označované obvykle jako střední odborné učiliště. Poskytují kvalifikaci k dělnickým a obdobným povoláním.

C) Střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A) má všeobecný nebo odborný charakter. Vysvědčení o maturitní zkoušce opravňuje ucházet se o přijetí k terciárnímu (vyššímu odbornému nebo vysokoškolskému) vzdělávání. Odborné vzdělání na této úrovni poskytují obvykle školy označované jako střední odborné školy, popř. též střední odborná učiliště. Vzdělávání trvá 4 roky a kvalifikuje své absolventy k výkonu středních technických, ekonomických a obdobných funkcí nebo k náročným dělnickým povoláním a k funkcím provozního charakteru. Všeobecné vzdělávání se uskutečňuje na středních školách označovaných zpravidla jako gymnázium. Studium může být čtyřleté (pouze vyšší sekundární), šestileté nebo osmileté (zahrnující nižší i vyšší sekundární) a připravuje žáky především k vysokoškolskému, popř. k vyššímu odbornému vzdělávání.

Postsekundární vzdělávání se na středních školách organizuje ve třech typech studia. Držitel výučního listu po tříletém studiu může absolvovat nástavbové studium (ISCED 4A) a složit maturitní zkoušku potřebnou ke vstupu na terciární vzdělávací úroveň. Držitel maturitního vysvědčení může v zkráceném studiu získat výuční list (ISCED 4C) nebo složit další maturitní zkoušku v jiném oboru (ISCED 4A).

- ❖ Konzervatoře poskytují v šestiletém nebo osmiletém programu všeobecné a odborné vzdělávání v oborech hudba, tanec, zpěv a hudebně dramatické umění a připravují pro výkon uměleckých a umělecko-pedagogických činností. Obor tanec je osmiletý a žáci do něj vstupují po 5. ročníku základní školy (zahrnuje tedy úroveň ISCED 2, 3A a 5B), ostatní obory jsou šestileté, žáci do nich vstupují po ukončení povinné školní docházky, resp. po dosažení základního vzdělání. Studium je zpravidla ukončeno absolutoriem v konzervatoři, žáci získávají vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B). Mohou vzdělávání ukončit i maturitní zkouškou (ISCED 3A).
- ❖ Vyšší odborné školy připravují absolventy středního vzdělávání s maturitní zkouškou pro kvalifikovaný výkon náročných odborných činností. Poskytují vyšší odborné vzdělání (ISCED 5B) ukončené absolutoriem. Řadí se na terciární úroveň vzdělávání. Kterákoli z dosud uvedených škol může být samostatně zřízena pro žáky se zdravotním postižením. v tom případě poskytuje vzdělání stejné úrovně jako příslušná škola hlavního vzdělávacího proudu. Výjimku představuje základní škola speciální, která neposkytuje základní vzdělání (2A), ale základy vzdělání (2C).
- ❖ Vysoké školy poskytují vzdělávání ve třech druzích vzdělávacích programů: bakalářském, magisterském (oba ISCED 5A) a doktorském (ISCED 6) v návaznosti na magisterský.

Bakalářský studijní program je zaměřen k přípravě na výkon povolání a k magisterskému studiu. Minimálním vstupním požadavkem je střední vzdělání s maturitní zkouškou. Standardní doba studia je tři až čtyři roky.

Magisterský program je zaměřen na získání teoretických poznatků založených na soudobém stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje, na zvládnutí jejich aplikace a na rozvinutí schopností k tvůrčí činnosti; v oblasti umění je zaměřen na náročnou uměleckou přípravu a rozvíjení talentu. Magisterský studijní program navazuje na bakalářský; standardní doba je nejméně jeden a nejvýše tři roky. V případech, kdy to vyžaduje charakter studijního programu, může být udělena akreditace magisterskému studijnímu programu, který nenavazuje na bakalářský studijní program. V tomto případě je minimálním vstupním požadavkem střední vzdělání s maturitní zkouškou a standardní doba studia je nejméně čtyři a nejvýše

šest roků (zpravidla jde o pět let, v oblasti lékařství, veterinárního lékařství a farmakologie obvykle šest let).

Doktorský studijní program je zaměřen na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu nebo vývoje nebo na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění. Navazuje na program magisterský, standardní doba studia je tři až čtyři roky.

Studium všech tří typů lze absolvovat s plnou nebo částečnou studijní zátěží a v rámci prezenčního studia nebo studia distančního či v jejich kombinaci.

Následující dva druhy škol poskytují vzdělávání jen v oblasti označené názvem školy, a to zpravidla paralelně se vzděláváním nabývaným v jiných druzích škol, ve volném čase žáků. Mohou organizovat i vzdělávání dospělých.

- ❖ Základní umělecké školy poskytují základy vzdělávání v jednotlivých uměleckých oborech a připravují pro vzdělávání ve středních školách, konzervatořích, popř. vysokých školách uměleckého nebo pedagogického zaměření, jejich absolvování však není podmínkou pro přijetí. Organizují strukturované studium převážně pro žáky základních, popř. středních škol (přípravné, základní dvoustupňové a rozšířené), ale mohou organizovat i studium pro dospělé.
- ❖ Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky poskytují vzdělávání v cizích jazycích podle školského zákona, může být ukončeno jazykovou zkouškou.

Charakteristickým znakem českého školského systému je, že prakticky všichni absolventi základní školy (96,5 %) pokračují v postobligatorní docházce do škol. Vzhledem k výrazné převaze odborných škol nad školami všeobecně vzdělávacími získává významná většina žáků již na vyšší sekundární úrovni odbornou kvalifikaci uznávanou trhem práce.¹⁷

Jde nám však vždy jen o taxativní výčet (žák by měl ovládat učivo v rozsahu ...) dosažení vzdělanosti v oblasti fyziky, matematiky, chemie a jiných oborů u jedince? Nejsou zde získané informace jen memorováním předloženého dle zákonné normy? Mimo intelektuální stránky jedince bychom měli u naší mládeže rozvíjet i stránku duševní, které z nich však dát přednost?

---

¹⁷Jiné zdroje: eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal

3.3 Mravní výchova

Na začátku minulého století děti rodičům vykaly. Teď ani nepotřebují slova máma a táta, často je oslovují jmény. Bohužel, se toho změnilo víc. Kdysi býval svět dospělých a dětí striktně oddělen. Rodiče byli jasná autorita, která přikazuje, a děti poslouchají. Klíčová slova byla úcta a odstup. Rodiče vedli děti k autoritám a etice.

Krom toho je nutné rozvíjet u jedince i jeho oblast mravní výchovy, kterou považujeme za jednu z nejdůležitějších, ale zároveň nejsložitější oblast složky výchovy. Úkolem mravní výchovy je plánovité a cílevědomé utváření morálního přesvědčení jedince v harmonii s jeho adekvátními formami jednání, nejlépe v duchu mravních norem společnosti, což se jeví jako problém, neboť Výchovné ústavy a dětské domovy se školou nám vyplňují svěřenci s narušenou mravní výchovou a morálkou.

Mnozí z nich nechápu význam slova MORÁLKA, který volně chápeme jako souhrn historicky se vyvíjejících pravidel vzájemného chování, způsobu jednání lidí ve společnosti, které se v určité době a v určitém prostředí považují za závazné a projevují se ve vztazích jednotlivce k vlastnímu okolí a ke společnosti ve které jsou. Morálka zasahuje do všech oblastí činnosti člověka, kterou vykonává a prolíná se do jeho duchovního života (právo, umění, věda, politika). Mravní výchova souvisí s hodnotami a hodnotovou orientací – hodnotící soudy, viz kapitola 2.3.

S morálkou a mravní výchovou bývá také spojována problematika kázně, disciplíny a výchovy k disciplinovanosti. Nahlédnutím do minulosti zjišťujeme různé formy a způsoby výchovy k disciplíně, k pohledům na ni a její vnímání. Šlo o společenské nároky na chování, uspořádané do stanoveného předpisu, řádu a jeho striktní dodržování, které v případě porušení mělo za následek sankci v různé podobě trestu. (Neuposlechnutí rozkazu – Vojenský soud, nevypracování zadaného domácího úkolu, rušení, absence ve vyučování a jiné prohřešky ve škole – poznámka, důtka, podmíněčné vyloučení ze školy, případně dříve známé přeřazení do polepšoven).

4. Vlivy prostředí ovlivňující právní vědomí

Pojem prostředí je pojmem všeobecně známým a užívaným. Objevuje se jak ve vědách společenských, tak přírodních, a to často v různém pojetí. Nahlédneme-li do různých slovníků, encyklopedií či učebnic, zjistíme, že jedno mají společné. Vždy se jedná o předměty, jevy existující kolem nás, nezávisle na našem vědomí. Jedná se o určitý prostor, objektivní realitu.

Ve většině definic se uvádí, že tento prostor vytváří podmínky pro život, a hovoříme o životním prostředí. v takovém prostoru se realizuje působení různých činitelů, které umožňují organismu žít, vyvíjet se. Prostředí člověka zahrnuje vedle hmotných předmětů nezbytné vztahy, tedy vedle materiálního systému duchovní systém, tj. prvky jako věda, umění, morálka apod.¹⁸

V uvedených podkapitolách bych se zabýval tím, do jaké míry může ovlivnit prostředí právní vědomí jedince a zda tento vliv může jednání dospívajícího jedince podpořit, nebo mu být překážkou.

4.1 Rodina

Prvním výchovným činitelem v životě každého jedince je rodina, která má výsadní postavení. Jedna stará pravda říká, že rodina je „základem státu“. Nebo také základní biologicko-sociální jednotka. Stále častěji se hovoří o krizi „současné“ rodiny, přestože se takzvaná absolutní sňatečnost dřívějších let pozvolna snižuje, stále ještě představuje rodina základní a pravděpodobnou dlouhou nepřekonatelnou formu soužití muže a ženy, rodičů a jejich dětí.¹⁹

V běžném životě vystupuje rodina jako společně žijící skupina lidí spojená pokrevními sasky a úzkými citovými vazbami. Rodina se však v průběhu dějin vyvíjela a s ní se měnilo

---

¹⁸ KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra, ČLOVĚK-PROSTŘEDÍ-VÝCHOVA K otázkám sociální pedagogiky, vyd. Brno 2001, str. 99

¹⁹ BUŽEK, Antonín, MICHALÍK, Jan Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání, vyd.Olomouc 2000, , str. 16

i postavení jejích jednotlivých členů. Rodinu současnosti je možno považovat za institucionální sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existuje rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Výchozím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk.²⁰

Rodina má v životě jedince velmi důležitou roli, jedinec v ní nachází uspokojení svých základních potřeb, poskytuje mu místo pro trávení volných chvil. Je místem, kde si osvojuje základy svého sociálního chování, dostává přirozenou formu četných podnětů a zkušeností. Dítě se seznamuje prostřednictvím rodičů s názory a postoji k ekonomickým, politickým, ekologickým, filosofickým a dalším otázkám života společností. Rodina dává dítěti první, a proto velmi silné zkušenosti ze života. Ukazuje mu, jak se lidé chovají jeden k druhému, jak reagují, kdy se jim něco nedaří, když se dostanou do zátěžové situace. Je obecně známo, že děti často přebírají v rodině názory a postoje týkající se práce, odpočinku, volného času, kultur a vzdělání. Rodina se podílí na utváření vztahu dětí k lidem žijícím v jejich okolí a ke společnosti vůbec, má tedy především socializační význam.

Jak je to však s dětmi a mládeží umístěnými v jiném náhradním prostředí než je rodina? Dostává se těmto dětem stejná péče a přístup jako těm, které v rodině vyrůstají? Mohou pedagogové a vychovatelé nahradit mámu a tátu? Co emoční stránka jedince a jaké informace a postoje dítě získá? Jaké bude právní vědomí, stejné jako u biologických rodičů, lepší nebo horší? Zde se nám nabízí mnoho a mnoho otázek k zamyšlení s nespočetnou škálou možných odpovědí, kdy jinou nám dá pedagog, jinou vychovatel, na stejnou věc se různě bude dívat etoped, psycholog a jinak policista, soudce. Záměrně jsem vybral výše uvedené profese, neboť s těmito se dospívající mládež setkává mimo okruh vlastní rodiny více než často a tyto činitelé jí více, či méně ovlivňují.

Literatura nám nabízí výčet pojmu co je rodina, že je základním životním společenským prostředím, v němž se začíná rozvíjet život dítěte, formovat jeho charakter a životní postoje, je primární sociální skupina v procesu socializace, rodiče jsou první autoritou, prvními vychovateli a jejich vliv a význam pro výchovu dítěte ve zdravého, cílevědomého, vzdělaného a schopného jedince lze jen těžko nahradit, prakticky nelze. Tyto „přednosti“ má rodina v případě, že je funkční a úplná. Hovořil jsem o kladech rodiny, o stavu, který je ideální. Vývoj rodiny je však v poslední době v její historii víceméně dramatický, neboť přibývá

---

²⁰ KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra, et al. ČLOVĚK-PROSTŘEDÍ-VÝCHOVA K otázkám sociální pedagogiky, vyd. Brno 2001, str. 78

plánovaných rodin s jedním rodičem, rodin rozdělených v důsledku rozchodu nebo rozvodu, doplněných rodin novým sňatkem, dvojic homosexuálů s dětmi, rodin s členem drogově závislý. Můžeme tedy říci, že rodina je také místem, které děti ohrožuje. Strach z názoru nebo nepřiměřené reakce rodičů, skutečnost, že dítě není v rodině milované, to vše je deprimuje, jedná se vlastně o psychické týrání dítěte, které bývá často důvodem dětských sebevražd.

Pár slov a řádků, které by změnil pohled na rodinu jako celek. Vše popsané o rodině je tedy lží? Nikoli, milujících, obětavých, tolerantních, vstřícných, trpělivých a komunikativních rodičů je naštěstí více, než těch, které o své děti nestojí a raději než blaho dítěte mají své pohodlí. Domnívám se však, že je to otázka oblasti morálky, mravní výchovy a právního vědomí rodičů, kdy za uvedenou neznalost bohužel trpí děti.

Právní úprava „RODINY“ je obsažena především v zákoně o rodině číslo 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů a novel, který byl podstatně novelizován, zejména v roce 1998 (zákona č. 91/1998 Sb. ve znění pozdějších předpisů a novel) Pramenem právní úpravy vztahů v rodině je samozřejmě i Úmluva o právech dítěte přijatá dne 20. listopadu 1989 v New Yorku, která byla jménem České a Slovenské Federativní republiky podepsána tamtéž dne 30. září 1990. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, deponitáře Úmluvy dne 7. ledna 1991. Úmluva vstoupila v obecnou platnost na základě svého článku 49 odst. 1 dnem 2. září 1990, tím se stala závaznou nad zákonnou právní normou v souladu se svým článkem 49 odst. 2 a Ústavním zákonem republiky dnem 6. února 1991. Český překlad Úmluvy byl vyhlášen současně.

Rodina je tedy primárním činitelem ovlivňující právní vědomí jedince a záleží jen na rodičích v jakém rozsahu v jaké kvalitě a jak zodpovědně budou právní vědomí v dětech rozvíjet, neboť záleží především na jejich znalostech a právním vědomí, rodina dává dítěti první, a proto velmi silné zkušenosti do života.

K pojmu rodina se mimo jiné váže i výchova ve volném čase a pro volný čas, kdy kvalita prožívání volného času se dostává do popředí zájmů.

Naplnění volného času je úzce vázáno na prosazující se hodnotový systém. Hodnotový systém české společnosti stejně tak jako základní trendy ve způsobu trávení volného

času nemohou být izolované, ale naopak v určité interakci s pojetím těchto fenoménů v ostatních civilizovaných industriálních společnostech.

V sociálně pedagogickém kontextu lze považovat za významné vytváření podmínek k určitým vhodným aktivitám ve volném čase a směřovat lidi k těmto aktivitám. Naopak útlumových jiných aktivit může snižovat pravděpodobnost deviantního chování, jako je konzumace drog a kriminalita, a to zejména u dětí a dospívající mládeže.²¹

4.2 Školní prostředí

Dalším rozhodujícím prostředím, ve kterém se formuje osobnost dítěte, je škola. Dítě se dostává do nové sítě sociálních vztahů, škola se stává každodenní součástí života dětí, vnáší do jejich světa prvky povinnosti, soutěživosti, výkonnosti, pravidla skupinového soužití apod. Mocným socializačním vlivem se stávají média a slábne vliv některých rodin na děti, rostou obavy z nezřízeného socializačního působení vrstevnických skupin. Škola začíná být viděna jako jediné prostředí schopné garantovat „optimální“ případně „vědecky promyšlené“ působení na dítě, jež je v souladu se zájmy společnosti.

Příchodem do školního prostředí dítě ztrácí výlučné postavení, které do té doby mělo v rodině. Chce se po něm, aby se přizpůsobilo novému životnímu rytmu, kam patří vstávání v určitou dobu, vyučovací hodiny, odpolední a večerní příprava na výuku. To vše jsou změny v dosavadním rituálním způsobu žití dětí a následnému náhledu na okolí projevující se v rozmanitosti chování každého jedince zvláště. Někdo tyto vlivy změn zvládá lépe, jiný s obtížemi a někdo není schopen je zvládnout vůbec.

Většina dětí plní povinnou školní docházku, pochází z úplných rodin, ovšem s různým stupněm tzv. „funkčnosti“. Stále větší procento dětí pochází z rodin rozvedených rodičů, značné množství vyrůstá v prostředí náhradní rodinné výchovy.²²

Školní prostředí, ve kterém se jedinec nachází, je další zastávkou ovlivnění právního vědomí dítěte. Ve třídě vnikají různé podskupiny, jejichž členové jsou k bližšímu kontaktu

---

²¹ KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra, et.al. ČLOVĚK-PROSTŘEDÍ-VÝCHOVA K otázkám sociální pedagogiky, vyd. Brno 2001, str.164

²² BUŽEK, Antonín, MICHALÍK, Jan Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání, vyd. Olomouc 2000, , str. 32

motivování společnými zájmy či společnými činnostmi. v některých případech se mohou tyto podskupiny stát zárodky asociálních part a to již na prvním stupni základní školy. Zde se odehrávají první organizované násilnosti v podobě rvaček o přestávkách, krádeže školních potřeb (tužky, gumy, chybějící knihy, hotovost), intriky, výmluvy a lži ve vlastní prospěch. Je s podivem, co všechno a s jakým důvtipem a promyšleností si žák vymýšlí, přitom je schopen se s „klidem Angličana“ dívat pedagogovi do očí a vnutit mu „svoji“ pravdu.

Co jej k takovému jednání vedlo? Kde je poprvé viděl? Mnohdy se stává, že pedagog řešící provinění v rámci školy s rodiči má u těchto nepochopení a rodiče svá nezbedná „zlatíčka“ za jejich přítomnosti před pedagogem brání. Jakou dohru a scénář má pak řešení problému doma? Kolik „slušných slov“ si dítě vyslechne na adresu pedagoga ze strany rodičů? Co výchova práva ke spravedlnosti, zjišťování objektivních skutečností, pravd a následná adekvátní sankce například v podobě trestu zákazu sledování televize, počítače, případné návštěvy kulturního zařízení? Každá mince má dvě strany a proto nesmíme zapomínat i na „presumpci nevinny“. Co když chování jedince je ovlivněno i samotným učitelem, který zřetelně preferuje či naopak zatracuje některé žáky prostřednictvím známkování, poznámek, hodnocení dítěte při kontaktu s rodiči a podobné situace. Jak je to s rodiči? Jsou vždy spravedliví a jejich postoj k problému ten správný? Umístění svého dítěte ve škole se rodiče nezavazují odpovědnosti za průběh jeho vzdělání.

Stávající právní řád, daleko víc než dřív, potvrzuje nezadatelná práva rodičů na výchovu vlastních dětí. Pedagogičtí pracovníci by proto měli být seznámeni se základy právních vztahů mezi rodiči a dětmi. Z nich totiž vyplývají i mnohá oprávnění rodičů vůči škole. Stejně tak by si, jako ostatní občané, měli být vědomi oprávnění, která dává náš právní řád těm, kdo se dozví o hrubém zanedbávání rodičovské péče. Jen na jejich svědomí, ale i právních znalostech zůstává, zda se rozhodnou oznámit tyto skutečnosti orgánům péče o děti.²³

Zde se také vytváří zárodky právního vědomí a postojům k právu ze strany dětí a mládeže, záleží na kvalitě přenosu získaných informací.

---

²³ BUŽEK, Antonín, MICHALÍK, Jan, Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání, vyd. Olomouc 2000, str. 32

4.3 Náhradní rodinná výchova

Náhradní rodinná výchova (psychologové a pedagogové hovoří o náhradní rodinné péči) je systém právních vztahů a institutů zabezpečující právní nárok dítěte na výchovu v případě, že jeho rodiče (zákonní zástupci) nemohou, z rozmanitých důvodů, právo dítěte na výchovu zabezpečit. Podrobnosti stanoví zejména zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb. v platném znění). Česká úprava NÁHRADNÍ RODINNÉ VÝCHOVY vychází z ustanovení Úmluvy o právech dítěte. Podle článku 20 Úmluvy nají děti, dočasně nebo trvale zbaveného svého rodinného prostředí, právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.

V současné době můžeme do systému náhradní rodinné výchovy řadit následující instituty:

A) NRV kolektivní:

- ústavní výchova (zákon o rodině)
- ochranná výchova (trestní zákon)
- pěstounská péče vykonávaná v SOS

B) NRV individuální:

- osvojení
- pěstounská péče (individuální)
- svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby
- poručenství²⁴

Právní úprava

Osvojení (adopce). Český právní řád užívá pojmu osvojení. Jde o právní akt, jímž osvoji-
tel přijímá do osvojení jedince, tj. osobu, která není jeho biologickým potomkem a této oso-
bě poskytuje práva pokrevního potomka. Osvojení představuje nejúplnější formu náhradní
rodinné výchovy.

---

²⁴ BUŽEK, Antonín, MICHALÍK, Jan, Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání, vyd. Olomouc 2000, str. 41

Zákon o rodině číslo 94/1963 Sb. v platném znění, části druhé, hlavy čtvrté v ustanovení § 63 vymezuje pojem „osvojení“.

- (1) **Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový vztah jako mezi rodiči a dětmi, mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí (§ 31 až 37b).**
- (2) **O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. K návrhu na osvojení dítěte do ciziny je osvojitel povinen připojit pravomocné rozhodnutí o souhlasu s osvojením vydaném Úřadem pro mezinárodně právní ochranu dětí (§ 67 odst. 3).**
- (3) **Do knihy narození matriky se na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení zapíše osvojitel, popřípadě osvojitelé.**

Osvojení je nejkvalitnější typ náhradní rodinné péče. Osvojenec přichází do rodiny osvojitele a žije v rodinném prostředí. Získává nové příbuzenské vztahy v rodině osvojitele a dochází k velmi významné změně v jeho osobním stavu.

Ustanovení § 64 citovaného zákona vymezuje předpoklady osvojitele, které zaručují, že osvojenci se dostane řádné výchovy, péče a správy v jeho záležitostech

- (1) **Osvojiteli se mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti.**
- (2) **Osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům.**

Takto bychom mohli pokračovat postupně k ustanovení § 77 končící hlavu čtvrtou. Zmiňovanou NRV zařadíme do systému individuální NRV.

Krátce se nezapomeňme zmínit o Pěstounské péči, která vedle osvojení je nejrozšířenější formou ze systému náhradní rodinné výchovy. Stejně jako osvojení je i pěstounská péče upravena v zákonu o rodině číslo 94/1963 Sb. ve znění novel. Postup orgánů státní správy při zprostředkování pěstounské péče nově upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí číslo 359/1999 Sb.

Opět jsou zde nastaveny parametry a předpoklady za kterých soud může rozhodnout o svěřeni dítěte do pěstounské péče. Stejně jako u osvojení se pěstounem stává pouze fyzická osoba, která má předpoklady pro zajištění řádné výchovy dítěte. Těmito předpoklady se zabývá soud na základě různých lékařských zpráv, vyšetření a šetření. Stejný postup je u osvojení.

Vztahy mezi pěstouny a dětmi v péči jsou volnější, než je tomu u osvojení. Základní povinností pěstouna je o dítě osobně pečovat a také jej vychovávat. Přesto nemá pěstoun při výchově dítěte všechna práva a povinnosti tvořící obsah rodičovské zodpovědnosti. Pěstoun může zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti pouze v běžných věcech. O podstatných záležitostech musí rozhodovat zákonný zástupce – zpravidla rodič. Rozhodnutí rodičů však může, např. na návrh pěstouna, změnit soud, pokud by usoudil, že rozhodnutí rodiče není v souladu se zájmy dítěte.²⁵

Abychom měli systémově ucelenou skupinu individuální náhradní rodinné výchovy kompletní, je nutné se zmínit o poručnictví a opatrovnictví. Jde o právní institut známý již z dob římského práva reagující na potřebu ochrany oprávněných zájmů osoby, která vzhledem ke svému stavu (nezletilost, duševní porucha) není schopna relevantně vystupovat v právních vztazích.

Zákonodárce v ustanovení § 83 zákona číslo 94/1963 Sb. ve znění novel taxativně vyjmenovává důvody pro ustanovení opatrovníka.

- (1) Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem (37 odst. 1), ohrožení majetkových zájmů dítěte (§37b), omezení rodičovské zodpovědnosti (§44 odst. 2) a řízení o osvojení (§68b) ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba.**
- (2) V takových případech lze ustanovit opatrovníkem i orgán sociálně-právní ochrany dětí.**

---

²⁵ BUŽEK, Antonín, MICHALÍK, Jan, Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání, vyd. Olomouc 2000, str. 43

Mimo individuální náhradní rodinnou výchovu v jedné rovině, zde máme paralelně vedle sebe i náhradní rodinnou výchovu kolektivní, spočívající v ústavní výchově, ochranné výchově a zmiňované pěstounské péči vykonávané však v SOS vesničkách. Popisovat jednotlivé instituty by bylo na samostatnou práci, ale krátký náhled pro pochopení záměru myšlenky neuškodí.

Za využití zákona číslo 94/1963Sb. ve znění novel si přiblížíme pojem **Ústavní výchova** obsažený v ustanovení § 46 odst. 1, který říká:

„Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona č. 359/1990 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti“.

Před nařízením ústavní péče se soud zabývá možností zajistit péči dítěte formou náhradní rodinné výchovy, která má přednost před výchovou ústavní. Ústavní výchova se zpravidla vykonává v dětských domovech. Ústavní výchova není časově ohraničena jako například trest odnětí svobody. Trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje zájem chráněný zákonem, tedy její účel, nejdéle však do dosažení plnoletosti. Jak je citováno z ustanovení § 46 odst. 1, věty třetí může být ústavní výchova prodloužena, až na jeden rok po dosažení plnoletosti tzn. do 19 let.

Nález Ústavního soudu č. 72/1995 Sb. zrušil institut takzvaného „předběžného opatření“, na jehož základě bylo možno odebrat dítě z rodiny na základě rozhodnutí správního orgánu – zde okresního úřadu. I podle dnes platné úpravy mají pracovníci orgánů péče o děti pravomoc dítě odejmout z rodiny při důvodné obavě o život či zdraví dítěte. Musí tuto skutečnost oznámit soudu, který je povinen do 24 hodin rozhodnout o přípustnosti takového

odebrání dítěte a jeho umístění do péče osoby, kterou v rozhodnutí označí. Toto „předběžné rozhodnutí“ platí tři měsíce. Do té doby musí být rozhodnuto dále.²⁶

Shora popisovanou problematiku Ústavní výchovy později rozšíříme, neboť nás bude zajímat blíže při rozboru a porovnání v otázkách právního vědomí svěřenců Výchovného ústavu, dětského domova se školou, základní školy a školní jídelny Moravský Krumlov, jak zní oficiální název se Střední odbornou školou obchodní a Středním odborným učilištěm řemesel.

Dalším pojmem je **Ochranná výchova**, obsažena v ustanovení § 84 - § 86, hlavy sedmé - zvláštního ustanovení o stíhání mladistvých, zákona číslo 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů a dále je upravena v § 22 a 23 zákona číslo 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže. Jde o ukládání ochranného opatření, které je trestně právní sankcí a toto lze ukládat samostatně, kombinovat s tresty nebo jimi lze trest nahrazovat.

Jak již bylo uvedeno dříve, mezi pácháním protiprávní činnosti dospělými a mládeží jsou značné rozdíly, které plynou především z nižší rozumové a mravní vyspělosti mládeže, její celkovou nezralostí. Kladem je existence větší možnosti výchovy a dalšího usměrňování. Zmiňované rozdíly odůvodňují zvláštní úpravu trestání a soudnictví ve věcech mládeže zakotvena k 1. 1. 2004 v podobě účinnosti zákona číslo 218/2003 Sb. – o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

Ochranná výchova se vykonává ve zvláštních výchovných zařízeních resortu ministerstva školství (dětské diagnostické ústavy, dětské výchovné ústavy, diagnostické ústavy pro mládež, výchovné ústavy pro mládež) Podrobnosti obsahuje zákon číslo 178/1976 Sb. o školských zařízeních a vyhláška MŠMT číslo 64/1981 o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy. Stejně jako Ústavní výchova i Ochranná výchova trvá do doby, než to vyžaduje její účel, nejdéle však do 18 let věku. Zákon pamatuje i na zájem chovance, a pokud to tento vyžaduje, soud ochrannou výchovu prodlouží do 19 let věku.

Jakkoliv má ochranná výchova sloužit k převýchově mladistvých a nezletilých pachatelů trestných činů, její výkon a účinnost je dlouhodobě problematická. Přispívá k tomu mimo jiné nedostatečná vnitřní diferenciací jednotlivých ústavů, kdy dochází ke společnému

---

²⁶ BUŽEK, Antonín , MICHALÍK, Jan Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání, vyd. Olomouc 2000, str. 47

pobytu jedinců s nařízenou výchovou za „běžné“ trestné činy či dokonce s nařízenou ústavní výchovou s jedinci páchajícími závažné trestné činy vysoce společensky nebezpečné.

Narážíme zde opět na problematiku právního vědomí svěřenců s ústavní výchovou a ochrannou výchovou. I přes veškerá možná snažení a opatření vedení a zaměstnanců jednotlivých zařízení a se nedaří zamezit a eliminovat svěřence jejich oddělením, například z kapacitního důvodu, nebo personálního obsazení, čímž dochází k celkovému narušení výchovného programu a účelu sledovaného zákonem. Co do současné doby jeden svěřenec neuměl, se záhy naučil od „zkušenějšího“. Záměrné sabotování práce vychovatelů a pedagogů ze strany jedinců, strhává ke stejnému jednání ostatní. Zde vliv prostředí zapůsobí maximálně, bohužel však v negativním směru, než byl původní záměr.

Ve své praxi jsem se setkal s řadou pedagogů, kteří netuší, že je možno i nezletilce mladšího 15 let „potrestat“ za spáchaný čin „jinak trestný“. (Čin jinak trestný je termín pro čin společnosti nebezpečný, který naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu, který však z důvodu nedostatku věku, přičetnosti nebo relativní přičetnosti v důsledku nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti není trestným činem). Naopak pod vlivem masmédií a novinových článků, oznamujících prostřednictvím tiskových mluvčí Policie ČR známou formulí „vzhledem k nízkému věku pachatele jsme museli věc (vyšetřování) odložit...“, se tito pedagogové domnívají, že „s takovými lumpy nelze stejně nic dělat“. S podivem byla tato reakce avizována u pedagogů Střední odborné školy obchodní, kde výuka práva a právního vědomí je ve větším rozsahu vyučovacích hodin, než ve Výchovném ústavu, dětském domově se školou a střední školou v regionu Moravského Krumlova. Zde jsem si poprvé uvědomil rozdílnost ve výkladu teorie a následné praxe. Na uvedeném zařízení, kterým je Střední odborná škola obchodní a Střední odborné učiliště řemesel, se sice právo a právní nauka vyučuje ve větším rozsahu, ale vlastní zkušenosti se soudním řízením, návštěvou orgánů činných v trestním řízení, kontrolou ze strany Státního zastupitelství má zmiňovaný Výchovný ústav, dětský domov se školou, střední škola daleko více.

Různé náhledy na výchovné prostředí než je vlastní rodina upravené v právním vztahu dítě x rodič x vychovatel, které ovlivňují právní vědomí a celkový pohled na právo pohledem jedince.

5. Právní výchova dětí a středoškolské mládeže v regionu Moravského Krumlova

5. 1. Historie města

Název kapitoly obsahuje konkrétní regionální porovnávání středoškolské mládeže při výchově práva a právního vědomí na středních školách v Moravském Krumlově, proto se domnívám, že malá návštěva do historie města nebude na obtíž.

O počátcích Moravského Krumlova se nám nedochovaly žádné písemné doklady, ale bohaté archeologické nálezy ukazují na osídlení již z doby 3500 př. n. l. Osada zde zřejmě existovala již počátkem 12. století, ovšem prokazatelné písemné zprávy o Moravském Krumlově pocházejí z počátku 13. stol. Roku 1260 král Přemysl Otakar II. povýšil zdejší osadu na město. Místní jméno Krumlov je zmiňováno v latinsky psaném listě Rudolfa Habsburského z 6. května 1277. Přívlastek „moravský“ byl připojován na rozlišení od Českého Krumlova až v polovině 17. stol. Datem 25. dubna 1690 zachvátilo město požár a Krumlov skoro celý vyhořel. Obnova trvala do r. 1695. Tehdy byl za patrona města zvolen sv. Florián a nad městem mu Maxmilián z Lichtensteina nechal postavit kapli. Dne 23. listopadu 1805 navštívil zámek Napoleon Bonaparte, od 14. června do 30. října 1809 tábořilo u Krumlova (směrem k Rokytne) na 10 000 napoleonských vojáků.

Po smrti Karla Rudolfa r. 1901 připadlo panství rodu Kinských. Kinští patřili k významným rodům v Čechách a byli posledními majiteli moravskokrumlovského panství. Město se r. 1938 dostává do okupačního pásma, čehož následkem se asi 1200 českých obyvatel odstěhovalo z města.

V roce 1950 byla městu zapůjčena plátna Muchovy Slovanské epepeje, která jsou od r. 1963 vystavována na zámku v Rytířském sále a v kapli. Osud města Moravského Krumlova je spjat s osudy hradu, později zámku a jeho vlastníky. Byly doby, kdy město zažívalo rozkvět jako sídlo dědičného maršálka Království českého, ale byly i doby, kdy stálo na pokraji úplné zkázy.²⁷

---

²⁷ Jiné zdroje: www.mkrumlov.cz

Výtah nejzajímavějšího dění z kalendáře historie města Moravský Krumlov, který by po obsahové stránce zabral samostatnou kapitolu s jiným tematickým zaměřením, než je původní záměr, avšak pro zadané téma celkového zpracování malou nutností.

Mimo svoji historii a několika památek zapsanými v seznamu UNESCO, má město Moravský Krumlov i významné osobnosti v oblasti pedagogiky, které se velkou měrou podíleli, a stály u zrodu tehdejší české školy. Tyto dnes vychovávají, pěstují a prohlubují v naší mládeži právní vědomí.

Jedním z nich byl Mořic Odstčil, který spolu se svou ženou stál u zrodu české školy v Moravském Krumlově v roce 1887, kdy do jednotřídní matiční školy chodilo 38 dětí. Následně daroval pro potřeby rozšíření školy svůj dům a se svou rodinou se výrazně zasloužil o českou věc. Dalším významným obyvatelem města byl MUDr. Emanuel Haizl, kdy první zmínka o jeho pobytu v Moravském Krumlově je z roku 1896, je veden v seznamu podporovatelů matiční školy.

V Moravském Krumlově působil jako obvodní lékař. v roce 1907, kdy došlo k rozdělení c.k.okresní školní rady na českou a německou, se stal členem české okresní školní rady. V roce 1908 byl založen spolek na podporu založení a vydržování českých měšťanských škol Matice Moravskokrumlovská. MUDr. Haizl je autorem článku ve Věstníku Národní jednoty pro jihozápadní Moravu: Historie zápasu o české školy měšťanské v Moravském Krumlově, který vyšel v roce 1914.

5.2 Správní činnost Moravského Krumlova v oblasti samostatné působnosti na úseku školství

Město Moravský Krumlov řadíme do 3. stupně obcí s takzvanou rozšířenou působností, kdy samostatné město má 4700 žijících obyvatel. Se spádovými obcemi se tato numerická hodnota šplhá k číslu 6200 obyvatel. Z uvedené samosprávní činnosti na úseku školství město plní následující úkoly:

- ✓ zajišťuje funkci zřizovatele vůči školám a předškolním zařízením města Moravský Krumlov, spolupracuje s nimi, usměrňuje jejich činnost,
- ✓ projednává s řediteli škol zejména koncepci rozvoje, rozpočet a materiální podmínky pro činnost,
- ✓ předkládá radě a zastupitelstvu materiály a návrhy na usnesení při řešení záležitostí v oblasti školství,
- ✓ stanovuje spádové obvody základní škol,
- ✓ zabezpečuje agendu příspěvku na částečnou úhradu neinvestičních nákladů škol za žáky dojíždějící z jiných obcí,
- ✓ zajišťuje přípravu a průběh konkurzního řízení pro obsazení funkcí ředitelů škol zřízených městem Moravský Krumlov, zajišťuje jmenování ředitelů do funkcí a stanovení výše jejich platů radou města,
- ✓ zpracovává podklady pro zařazení, změny a vyřazení škol a předškolních zař. v síti škol a předává je krajskému úřadu,
- ✓ připravuje návrhy obecně závazných vyhlášek v oblasti školství,
- ✓ spolupracuje s komisí pro výchovu a vzdělávání zřízenou Radou města

Součástí podkapitoly je příloha číslo 1 publikována ve zvláštní příloze.

5.3 Vzdělávací a výchovná zařízení města Moravský Krumlov

- Mateřská škola Moravský Krumlov
- Základní škola Moravský Krumlov se sídlem náměstí Klášterní 134
- Základní škola Moravský Krumlov se sídlem na ulici Ivančické 218
- Gymnázium Moravský Krumlov se sídlem na ulici Smetanova 168
- Střední odborná škola obchodní a Střední odborné učiliště řemesel se sídlem Klášterní nám. 127
- Výchovný ústav, dětský domov se školou, střední škola, základní škola a školní jídelna, se sídlem na ulici Nádražní 698

Město Moravský Krumlov jako zřizovatel v současné době disponuje **Mateřskou školou Moravský Krumlov**, která vznikla 1. 1. 2003 sloučením tří, do té doby samostatných mateřských škol - Mateřské školy Husova, Mateřské školy Palackého a Mateřské školy S. K. Neumanna. Je právním subjektem zařazeným do sítě škol. Zahrnuje celkem sedm tříd - šest tříd běžné mateřské školy a jednu speciální třídu mateřské školy pro děti s vadami řeči.

Charakteristika zařízení

Žádná ze tří sloučených mateřských škol nemá speciální program, ani se nehlásí k žádnému oficiálnímu alternativnímu výchovnému programu. Každé zařízení má vypracovaný Školní vzdělávací plán, který zohledňuje možnosti a tradice jednotlivých mateřských škol. Jednotlivé učitelky pak pracují podle vlastního školního vzdělávacího programu, který je zpracován v souladu s Rámcovým programem pro předškolní vzdělávání a se Školním vzdělávacím plánem koresponduje. Dětem jsou v přiměřeném množství a formě předkládány a zprostředkovávány poznatky z široké oblasti lidské činnosti tak, aby se dítě vyvíjelo ve zdravou a rozvinutou osobnost. Zásadou je vždy respektovat potřeby a zájmy dětí.

Pedagogické pracovnice tohoto zařízení kladou při práci s dětmi důraz hlavně na rozvoj přátelství a spolupráce v dětském kolektivu, na sebekontrolu chování, poznávání a ochranu přírody a poznávání města a života v něm a přípravu na vstup do první třídy základní školy.

Speciální třída mateřské školy pro děti s vadami řeči zajišťuje komplexní a systémovou odbornou péči dětem s řečovou vadou formou skupinové a každodenní individuální práce. Pracuje zde zkušená učitelka mateřské školy s kurzem logopedické prevence II. stupně a kvalifikovaný logoped. Logoped této třídy poskytuje po dohodě s rodiči pravidelnou péči i dalším dětem z mateřské školy, které tuto péči potřebují.

Výchova právního vědomí u dětí předškolního věku a uvedeného typu zařízení je prováděna prostřednictvím spolupráce s Policií ČR Obvodního oddělení Moravský Krumlov a dále se strážníky Městské policie Moravský Krumlov formou preventivně informační osvěty přímo v zařízeních mateřských škol a dále pak exkurzí na jednotlivých součástech.

Dalším stupněm vzdělávací soustavy jsou Základní školy. Tyto jsou v regionu Moravského Krumlova celkem dvě.

- ❖ Jedná se o **Základní školu Moravský Krumlov se sídlem náměstí Klášterní 134**, která výchovu k právnímu vědomí a výuce práva pojala ve svém minimálním preventivním programu pod názvem „**ZA ZDRAVOU ŠKOLU**“. Jako cíl programu si vytýčila vést děti přirozenou a nenásilnou cestou ke zdravému životnímu stylu, jakožto k nejlepší prevenci všech sociálně patologických jevů.

Úkolem školy je rozvíjet osobnost dítěte jako celek, vést ho k odpovědnosti za své zdraví, duševní i tělesné. K tomuto cíli vede cesta přes prevenci a to nespecifickou i specifickou. Uvedená prevence je blíže specifikována na internetových stránkách školy, zpracována PaedDr. Jitkou BŘENDOVOU, působící jako výchovný poradce a metodik prevence.

Stejně jako mateřská škola i základní škola úzce spolupracuje se složkou Policie ČR Moravský Krumlov nejen v preventivní činnosti, ale mnohdy ředitel školy využije spolupráce a při prohřešku žáka, na tento reaguje tak, že v rámci besedy pozve policisty na půdu školy a zde na danou problematiku vyvolá besedu se žáky.

Druhou zmiňovanou Základní školou je **Základní škola Moravský Krumlov se sídlem na ulici Ivančické 218**, která výchovu k právnímu vědomí prostřednictvím Metodika prevence a výchovného poradce Mgr. Šárky Svobodové interpretuje následujícím způsobem.

- ❖ Koordinuje aktivity školy v oblasti prevence. Aktivně nabízí učitelům a žákům možnost poradit se o svých problémech. Setkává se s žáky, kteří jsou v některých případech ohrožení ve svém vývoji, sebepojetí, komunikaci s druhými. Komunikuje s pedagogy a sbírá podněty.
- ❖ Jako výchovný poradce diagnostikuje situaci. Navrhuje opatření, setkání zainteresovaných lidí, vede individuální konzultace s dětmi, s rodiči, informuje o kontaktech na další pomoc (adresář sociálních služeb apod.) linku bezpečí a jiné organizace. Zúčastňuje se komunitních kruhů ve třídách, které organizují učitelé a zajišťují tak prevenci konfliktů a problémů žáků. Obrací se na sociální odbor, kurátory, Policii ČR v případě podezření na problém v rodině, porušování zákona.
- ❖ Jako metodik prevence spoluvytváří minimální preventivní program, podílí se na jeho realizaci. Komunikuje s učiteli v oblasti primární prevence, v případě vzniklého problému dává podněty k možné nápravě (projekt, spolupráce s PPP, SvP, účast na tematické akci, atd.) Spolupracuje s institucemi a organizacemi v oblasti primární prevence. Koordinuje předávání informací o problematice sociálně patologických jevů ve škole, dokumentuje průběh preventivní práce školy. Hodnotí realizaci minimálního preventivního programu.

Takto se prezentují vzdělávací zařízení, kde děti končí povinnou školní docházku a jednu z nejdůležitějších etap ve svém životě, která je formuje v jejich úsudcích, postojích a právním vědomí. Následuje další stupeň výchovy, kterým je „střední škola“ a jejich další ovlivnění v oblasti pohledu na právní společnost, mnohdy již s vlastní zkušeností při porušení práva.

Pohled na uvedené zařízení je pouze okrajové bez rozboru počtu dětí a pedagogického sboru, bez specifikace zaměření a jiných detailů. Tyto bych využil při prezentování konkrétních středoškolských zařízení.

Prvním z nich je **Gymnázium, Moravský Krumlov, se sídlem na ulici Smetanova 168**, (dále jen GMK) s vlastní historií datovanou od roku 1948, jde o typ školy krajské, s právní formou - příspěvková organizace datované k 1. 1. 1995. Forma studia je denní se zaměřením všeobecného studia. Gymnázium je všeobecně vzdělávací vnitřně diferencovaná škola, která připravuje především pro studium na vysokých školách, dále připravuje i pro výkon v některých činnostech ve správě, kultuře a dalších oblastech.

Studijní obory jsou - čtyřleté s čísly oboru 7941 K/401, 4 třídy, 122 žáků
- osmileté, číslo oboru 7941 K/801, 6 tříd, 173 žáků
- osmileté, číslo oboru 7941 K/81, 2 třídy, 51 žáků
(od školního roku 2007/2008)

výuka cizích jazyků   anglický, německý, ruský, francouzský, latina.

V současné době studuje na Gymnáziu v Moravském Krumlově 360 studentů v celkem dvanácti třídách, pedagogický sbor tvoří 27 učitelů z toho 16 žen. Výuka práva a jeho základů probíhá v rámci výuky Občanské výchovy.

Charakteristika vzdělávací oblasti člověka a společnosti využívá společenskovední poznatky získané v základním vzdělávání, rozvíjí je a učí žáky zpracovávat je v širším myšlenkovém systému. Její součástí jsou i zcela nové obsahové prvky, jejichž pochopení je podmíněné rozvinutější myšlenkovou činností a praktickou zkušeností žáka gymnázia. Žáci se učí kriticky reflektovat společenskou skutečnost, posuzovat různé přístupy k řešení problémů každodenní praxe a aplikovat poznatky do současnosti.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- utváření realistického pohledu na skutečnost a k orientaci ve společenských jevech a procesech tvořících rámec každodenního života;
- chápání současnosti v kontextu minulosti a budoucnosti, k vnímání společenské skutečnosti v minulosti jako souhrnu příkladů modelových společenských situací a vzorů lidského chování a jednání v nejrůznějších situacích;
- chápání vývoje společnosti jako proměny sociálních projevů života v čase, k posuzování společenských jevů v synchronních i chronologických souvislostech provázaných příčinnými, následnými, důsledkovými a jinými vazbami;
- rozvíjení prostorové představivosti o historických a soudobých jevech, k vnímání významu zeměpisných podmínek pro variabilitu a mnohotvárnost společenských jevů a procesů;
- vnímání sounáležitosti s evropskou kulturou; pochopení civilizačního přínosu různých kultur v závislosti na širších společenských podmínkách; uplatňování tolerantních postojů vůči minoritním skupinám ve společnosti, odhalování rasistických, xenofobních a extremistických názorů a postojů v mezilidském styku;
- zvládnutí základů společenskovední analýzy a historické kritiky, k rozlišování mezi reálnými a fiktivními ději, k chápání proměnlivosti interpretace jevů a idejí v závislosti na vývoji jedince a společnosti;
- rozvíjení pozitivního hodnotového systému opřené o historickou i současnou zkušenost lidstva; chápání nesprávnosti mechanického přenosu současných etických představ do reality minulosti;
- vědomé reflexi vlastního jednání i jednání druhých lidí; respektování různých systémů hodnot a motivací druhých lidí; odhalování předsudků v posuzování různých lidí, událostí či sociálních jevů a procesů; rozpoznávání negativních stereotypů v nahlížení na roli muže a ženy ve společnosti;
- upevňování pocitu odpovědnosti za sebe jako jednotlivce i jako člena určitého společenství, k rozvíjení zralých forem soužití s druhými lidmi a ochoty podílet se na veřejném životě své obce, regionu, státu; uplatňování partnerských přístupů při spolupráci;

- osvojování demokratických principů v mezilidské komunikaci, k rozvíjení schopnosti diskutovat o veřejných záležitostech, rozpoznávat manipulativní strategie, zaujímat vlastní stanoviska a kritické postoje ke společenským a společenskovedním záležitostem, věcně (nepředpojatě) argumentovat, využívat historické argumentace na podporu pozitivních občanských postojů;
- rozvíjení a kultivaci vědomí osobní, lokální, národní, evropské i globální identity.

V oblasti práva a právního vědomí je výuka na GMK směřována do následujících bloků, kdy žák:

- objasní, v čem spočívá odlišnost mezi morálními a právními normami, odůvodní účel sankcí při porušení právní normy
- uvede, které státní orgány vydávají právní předpisy i jak a kde je uveřejňují
- rozlišuje fyzickou a právnickou osobu, uvede jejich příklady
- vymezí podmínky vzniku a zániku důležitých právních vztahů (vlastnictví, pracovní poměr, manželství) i práva a povinnosti účastníků těchto právních vztahů
- na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejích všeobecných podmínek
- rozeznává, jaké případy se řeší v občanském soudním řízení a jaké v trestním řízení
- rozlišuje trestný čin a přestupek, vymezí podmínky trestní postizitelnosti občanů a uvede příklady postihů trestné činnosti
- uvede postup, jak uzavřít pracovní smlouvu a podat výpověď
- uvede svá pracovní práva a vyžaduje jejich respektování od ostatních, respektuje své pracovní povinnosti
- objasní funkci odborů
- rozlišuje náplň činnosti základních orgánů právní ochrany, uvede příklady právních problémů, s nimiž se na ně mohou občané obracet
- ve svém jednání respektuje platné právní normy²⁸

---

²⁸ Jiné zdroje: ŠVP - učební osnovy - Gymnázium, Moravský Krumlov, Smetanova 168

Po dobu vykonávání své několikaleté praxe jsem se nesetkal se situací, že by se na uvedeném GMK ze strany Policie ČR Obvodního oddělení Moravský Krumlov řešil nějaký případ porušení přestupkového, případně trestního zákona ze strany žáků, a to ani na půdě školy a ani mimo ni. Jedinou přítomností policisty v zařízení byla přítomnost při besedách a následné pravidelné preventivní činnosti, z čehož se domnívám, že výchova k právu a právní vědomí studentů i přes vysoký počet studujících uvedeného zařízení je na vysoké úrovni. Komu, případně čemu můžeme přisoudit „100% úspěšnost“? Je to dáno koncepcí, výchovou nebo individuálním přístupem k žákům? Vždyť ostatní školské zařízení se snaží dělat pro „dobré jméno“ školy minimálně to stejné, ne-li více. Kde je tedy třeba hledat problém? Nemůže být třeba v intelektu jednotlivce? Nebo naopak, tím že je intelekt vyšší, student bystřejší, je provinění „šikovně“ odstraněno nevyvratitelným tvrzením o opaku skutečného? Možná to tak je, možná je mladým „páchaná křivda“, ale nejsme sami svědky toho, kdy nás masmédia denně zahrnují návody jak trestnou činnost nejen páchat, ale také jak se „chytře vymluvit“? Nevysvětluje si mládež důležitou zásadu soukromého práva „vigilantibus iura skripta sunt – bdělým náležejí práva“ špatně a snad trochu brzy a tak trochu po svém?

Toto tvrzení nebo chválu již nejde připsat zbylým dvěma institucím, které bych zahrnul každé do samostatné podkapitoly avizované v předešlém textu podkapitoly 2.3 nazvané Hodnotící soudy.

5.3.1 Střední odborná škola obchodní a střední odborné učiliště řemesel

Střední odborná škola obchodní a Střední odborné učiliště řemesel se sídlem Klášterní nám. 127 (dále jen SOŠO a SOUŘ) bylo založeno v roce 1960 v objektu bývalého ONV Moravský Krumlov.

Vzhledem k rozsáhlé specializaci několika oborů se smíšenou skladbou studentů (děvčata a chlapci) byl při shora uvedeném zřízení „Domov mládeže“, který sám mimo vlastní zařízení i přes maximální snahu vychovatelů a pedagogů zahrnuje problematiku páchaní trestné činnosti mládeže v uvedeném zařízení a z ní pramenící nedostatečnou znalost právního vědomí, dále má uvedený institut vlastní odloučené pracoviště v podobě praktických dílen situovaných mimo areál hlavní budovy, kam žáci individuálně dojíždí.

Zde je procento protiprávního jednání vůbec nejvyšší v porovnání mezi školským zařízením, internátem a odloučeným pracovištěm.

V průběhu vzniku a trvání školy došlo v této k fúzi a následnému rozšíření s několika odbornými učilišti s různými obory zaměření. Škola se objemově zvětšuje, jsou přijímáni noví zaměstnanci a pedagogové s novými metodami a styly edukace. Mění se skladba výuky, otevírají se obory s uměleckým zaměřením jako je kovář, truhlář a rozhodnutím MŠMT ČR ze dne 1. 9. 2001 vzrůstá prestiž učiliště, neboť zde nastupuje výuka čtyřletých studijních oborů s maturitou v oblasti strojírenství a autodiagnostiky, a obchodně podnikatelské činnosti. Vzniká zcela nová polyfunkční integrovaná škola, která získává certifikát Společenstva kovářů a zámečnicků a kovářů a podkovářů Čech, Moravy a Slezska.

Novým programem zaměření, příchodem pedagogů a přívalem studentů vznikají nové a nové problémy, ne však typu vzdělávacího, ale zejména výchovného. Do zařízení přichází mládež z různých koutů republiky s různými návyky a pohledy na novou etapu jejich života, kdy někteří tento vstup snášejí lépe jiní hůře, což se navenek projevuje způsobem jejich chování a vystupování.

Nahlédnutím do portálu internetových stránek se nám nabízí škála studijních oborů pro školní rok 2009/2010 s jejich kódy a názvy.

Kód oboru	Název oboru	Délka studia	Forma studia	Počet žáků
39-41-L/01	Autotronik	4	DE	30
63-41-M/01	Ekonomika a podnikání	4	DE	30
78-42-M/01	Technické lyceum	4	DE	30
23-68-H/01	Mechanik opravář vozidel	3	DE	30
41-54-H/002	Kovář a podkovář	3	DE	12
65-52-H/01	Kuchař – číšník	3	DE	30
66-53-H/003	Operátor skladování	3	DE	30
41-55-H/01	Opravář zemědělských strojů	3	DE	12
33-56-H/01	Truhlář	3	DE	30
23-51-H/01	Strojní mechanik	3	DE	12
82-51-H/001	Umělecký kovář a zámečnick	3	DE	24
23-57-E/002	Kovářské práce	3	DE	14
65-52-E/001	Kuchařské práce	3	DE	14

41-55-E/002 Opravářské práce	3	DE	14
23-64-E/003 Strojně montážní práce	3	DE	14
64-41-L/524 Podnikání	2	DENA	30

Odborná škola nabízí celkem 132 výukových předmětů ve 25 oborech s personálním počtem 88 zaměstnanců. Výuka je rozdělena do 19 tříd s celkovým počtem žáků pro školní rok 2009/10 – 356 studujících.

V příloze číslo 2,3 a 4 je zpracován podrobný celoroční rozvrh učiva práva a právní vědy a právní nauky v jednotlivých třídách, který po obsahové stránce je rozsáhlý a žákům SOŠO a SOUŘ předává ve výukových blocích maximum pro jejich právní povědomí.

Školské zařízení se řídí celou řadou právních úprav a předpisů, které jsou uvedené v samostatné sekci bloku internetových stránek školy pod názvem „předpisy“. Porovnáním dostupných statistik mezi GMK a SOŠO a SOUŘ, zjišťujeme, že počet studujících žáků u GMK mírně převažuje. Naopak rapidní nárůst pedagogických zaměstnanců je u zmiňovaného SOŠO a SOUŘ. Jak je tedy možné, že provinění u studentů SOŠO a SOUŘ se řeší ze strany Policie ČR častěji (respektive „jenom“) u tohoto zařízení, přičemž provinění na straně studentů GMK je nulové? Kde je příčina problému „právního vědomí x nevědomí“ plynoucí z řad studentů? Mnozí namítají, že problém je třeba hledat u pedagogů. s tímto tvrzením si dovoluji nesouhlasit, i když je to, to nejjednodušší a nejrychleji se nabízející se odpověď. Při spolupráci s jednotlivými pedagogy, kteří mají vysokoškolské vzdělání, při osobním jednání zjišťuji, že jejich „zapálení pro dobrou věc“ nemůže být příčinou výsledku, který je alarmující.

Naopak se domnívám, že více snad již z jejich strany dělat nelze, přesto, proč je situace taková jaká je? Jedním, z mnoha důvodů dle mého mínění je dříve zmiňovaný primární výchovný činitel, kterým je rodina a následně prostředí s převzatými zvyky a osobními návyky, které na individualitu působily dlouhodobě, změna prostředí, nutnost podřít se kolektivu a ostatním. Pedagog, ani vychovatel v těchto případech již nezachrání to, co zanedbali rodiče, ale pouze částečně zbrzdí a ovlivní negativní postoj a chování jednotlivce uvedeného zařízení. Mějme však na paměti, že uvedený „rebel“ zde není sám a že stejné pozornosti si zaslouží a má na ní plné právo i student - žák, který má zájem a chuť se naučit tomu, co si vybral jako životní dráhu a profesi, proč být tedy o to ošizen.

5.3.2 Výchovný ústav dětský domov se školou, střední škola, základní škola a školní jídelna

Jiné zařízení, jiný pohled a jiná dimenze, jiný svět, tak lze klasifikovat následující zařízení, kterým je Výchovný ústav, dětský domov se školou, střední škola, základní škola a školní jídelna, se sídlem na ulici Nádražní 698, v řadě poslední, ale nejzajímavějším zařízením se specifickým prostředím ve srovnání s právním vědomím a výchovou práva jedince v regionu Moravského Krumlova.

Historie zařízení se datuje od roku 1906, kdy byla budova postavena. Do roku 1919 sloužila jako německý sirotčinec. Chovanci sirotčince udržovali svým počtem v provozu německou měšťanskou školu.

Po vzniku samostatného Československa byli v r. 1919 přestěhováni do opuštěné budovy chovanci (chlapci) z chlapeckého ústavu z Dřevohostic na Přerovsku. Zřizovatelem a provozovatelem tohoto zařízení byla Jubilejní jednota lidumilů na Moravě a později Česká zemská péče. Ústav užíval názvu „vychovatelna“ nebo častěji „ochranovna“, která se u místních obyvatel ujala a název se užívá do dneška. Byla zde zřízena dvoutřídní škola a někteří chovanci později navštěvovali měšťanskou školu ve městě. Starší chlapci byli vyučováni v různých oborech u vybraných mistrů řemesel. Podle finančního zabezpečení kolísala počet chovanců mezi 50-90.

Po obsazení Moravského Krumlova německou armádou v roce 1938 byl provoz ústavu zrušen. Budova byla až do r. 1945 využívána k výchově německé mládeže. Při bombardování města v posledních dnech války utrpěl celý objekt značné materiální škody. Oprava objektu byla provedena až v roce 1946. V témže roce zde byli umístěni jugoslávští učni, kteří zde byli připravováni na praxi v českých továrnách. Od září 1947 zde byla opět zřízena „vychovatelna mládeže“ pro chlapce a dívky od 6 do 15 let. Počty dětí se ustálily na 50-60 chovancích.

V roce 1958 došlo k reorganizaci ústavu. Chlapci byli přemístěni do Loučné nad Desnou a byla zde umístěna děvčata dětského domova v Boskovicích. Po krátkém působení

jako dětský domov byl ústav přejmenován na Dětský výchovný ústav (DVÚ) a byla zde umístována mravně narušená děvčata.

V 90. letech pak byl název změněn na Výchovný ústav pro děti a mládež (VÚDM), od září 2003 pak na Výchovný ústav a Dětský domov se školou.²⁹

Přes pestrou historii lze zařízení v současné době charakterizovat jako „školské zařízení“ pro děti a mládež, kde jsou umístovány děti a mládež na základě soudního rozhodnutí o ústavní nebo ochranné výchově, na základě předběžného opatření, případně na smlouvu o dobrovolném pobytu. Věkové rozpětí svěřenců je od 12 do 26 let. Většina dětí je z regionu Moravy.

Během pobytu svěřenců v zařízení probíhá plánovaný program zaměřený na reedukační a resocializační činnosti s cílem brzkého návratu do rodiny a společnosti. Mezi hlavní činnosti patří absolvování odpovídajícího vzdělávacího procesu, což je v daném případě návštěva ZŠ, SŠ obor kuchař nebo jednoleté a dvouleté praktické školy. Zdejší žáci bývalé ZvŠ jsou zařazeni do tříd ZŠ a jejich výuka probíhá dle individuálního programu. Kapacita zařízení byla ve školním roce 2007/2008 navýšena z původních 40 dětí na současnou kapacitu 52 dětí. Důvodem navýšení bylo otevření dvou nových skupin pro nezletilé těhotné dívky a matky s dětmi s nařízenou ústavní výchovou. V provozu je 6 tříd a 7 výchovných skupin.

Vzdělávání na uvedeném zařízení probíhá podle Školního vzdělávacího programu – Škola pro život a vzdělávacího programu Základní škola, schváleného MŠMT ČR č.j. 847/96 s platností od 1.9.1996 včetně jeho dalších úprav, dle individuálního Vzdělávacího programu pro Zvláštní školy, schváleného MŠMT ČR č.j. 22980/97-22 s platností od 1.9.1997.

Ve třídách SŠ obor kuchař –(65-52-H/001) se vyučovalo dle učebních osnov „Učební dokumenty pro střední odborná učiliště schválené MŠMT pod č.j. 20736/03-23 s platností od 1.3.2003 a dle Učebních osnov všeobecně vzdělávacích předmětů pro tříleté učební obory SŠ svazek 1a 2.

---

²⁹ Jiné zdroje: <http://www.vuddmoravskykrumlov.cz>

Ve třídě SŠ s účinností od 3. 9. 2007 Praktická škola jednoletá 78-62-C/001 se vyučovalo dle učebních osnov schválené MŠMT pod č.j. 32 089/2004-24 s platností od 1.9.2005. Od 1.9.2008 se vyučuje Praktická škola dvouletá 78.62-C/002 dle učebních osnov schválených MŠMT pod č.j. 32 090/2004-24 s platností od 1.9.2005

V současnosti je zařízení koedukované, má kapacitu 52 dětí.

Organizační struktura:

- výchovný ústav
- dětský domov se školou
- střední škola
- základní škola
- školní jídelna

Základní škola

Poskytuje dětem úplné základní vzdělání. Do základní školy jsou zařazovány i těhotné a matky s dětmi, které nemají ukončenou povinnou školní docházku.

- 79-01-C/001 Základní škola

V rámci vzdělávání žáků navštěvující základní školu je zařazen blok výuky právního vědomí pod názvem STÁT a PRÁVO, který je rozdělen na několik částí.

- ❖ rozlišuje nejčastější typy a formy států a na příkladech porovná jejich znaky
- ❖ rozlišuje a porovnává úkoly jednotlivých složek státní moci ČR i jejich orgánů a institucí, uvede příklady institucí a orgánů, které se podílejí na správě obcí, krajů a státu
- ❖ objasní výhody demokratického způsobu řízení státu pro každodenní život občanů

S tímto je spojeno i rozdělení učiva do jednotlivých výukových hodin v rámci občanské výchovy nebo rodinné výchovy.

PŘEHLED UČIVA PRO ZŠ

- **právní základy státu** – znaky státu, typy a formy státu; státní občanství ČR; Ústava ČR; složky státní moci, jejich orgány a instituce
- **státní správa a samospráva** – orgány a instituce státní správy a samosprávy, jejich úkoly
- **principy demokracie** – znaky demokratického způsobu rozhodování a řízení státu; politický pluralismus, sociální dialog a jejich význam; význam a formy voleb do zastupitelstev
- **lidská práva** – základní lidská práva, práva dítěte, jejich ochrana; úprava lidských práv a práv dětí v dokumentech; poškozování lidských práv, šikana, diskriminace
- **právní řád České republiky** – význam a funkce právního řádu, orgány právní ochrany občanů, soustava soudů; právní norma, předpis, publikování právních předpisů
- **protiprávní jednání** – druhy a postihy protiprávního jednání, trestní postižitelnost; porušování předpisů v silničním provozu, porušování práv k duševnímu vlastnictví
- **právo v každodenním životě** – význam právních vztahů; důležité právní vztahy a závazky z nich vyplývající; styk s úřady

Střední škola:

V rámci střední školy jsou žáci vzděláváni v učebních oborech:

 78-62-C/001 Praktická škola jednoletá

 78-62-C/002 Praktická škola dvouletá

 65-52-H/001 Kuchař, tříletý učební obor³⁰

I zde probíhá výuka základů práva a právního vědomí ve stejně pojmenovaném bloku, avšak s jiným okruhem zaměřením výukových hodin.

---

³⁰ Jiné zdroje: Výroční zpráva o činnosti VÚ a DDŠ Moravský Krumlov 2007/2008

PŘEHLED UČIVA PRO STŘEDNÍ ŠKOLU

- právo a spravedlnost, právní stát, právní ochrana občanů, právní vztahy
- soustava soudů v ČR; právnická povolání (notáři, advokáti, soudcové)
- právo a mravní odpovědnost v běžném životě; vlastnictví; smlouvy; odpovědnost za škodu
- manželé a partneři; děti v rodině, domácí násilí
- trestní právo: trestní odpovědnost, tresty a ochranná opatření, orgány činné v trestním řízení (policie, státní zastupitelství, vyšetřovatel, soud),
- kriminalita páchaná na mladistvých a na dětech; kriminalita páchaná mladistvými

Nově jsou zde otevřené skupiny pro těhotné a matky s dětmi fungující na zdejším ústavu od 1. října 2007. V těchto skupinách může být umístěno maximálně 12 maminek s dětmi. Výchovně vzdělávací práce výchovného ústavu a dětského domova se školou je zaměřena na rozvíjení a kultivaci osobnosti dítěte, na poskytování vědomostí, dovedností a návyků, potřebným k uplatnění dětí v praktickém životě v rámci profesní přípravy na budoucí povolání. K tomuto účelu je zřízena střední škola (obor kuchař, praktická škola jednoletá a dvouletá) a základní škola. Činnost zařízení je vymezena Zákonem o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů č. 109 z roku 2002 ve znění z. č. 383 z roku 2005 Sb., Vyhláškou č. 438 z roku 2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Nezapomínejme při výčtu různých statistických údajů z VÚ na nejdůležitější faktor a část, kterými jsou pracovníci školského zařízení. Současný stav zaměstnanců je 46 osob, přepočteno na pracovní úvazky je to 44,93, z toho je 7 učitelů včetně ředitele a zástupce ředitele uvedeného zařízení, 14 vychovatelů včetně vedoucího vychovatele a etoped 9 asistentů pedagoga, 13 provozních zaměstnanců a 3 zdravotní sestry. Všichni učitelé mají VŠ vzdělání (z toho 1x PaedDr., 3x Mgr., 2x Ing., 1x Bc.), stejná situace je i u vychovatelů, kteří mají rovněž VŠ (z toho 4x Mgr., 2x Bc.) a asistenti pedagogů mají 8x středoškolské odborné vzdělání 1x Bc., 7x středoškolské vzdělání s maturitou. Z celkového počtu 30 pedagogických pracovníků (učitelé, vychovatelé, asistenti pedagogů) absolvovalo studium

speciální pedagogiky 14 osob. Ředitel i jeho zástupce a vedoucí vychovatel dokončili funkční studium vedoucích pracovníků II.

Shrnuto, poměr pedagogických sil a zaměstnanců k chovankám a chovancům ústavu je takřka 1:1. Vystává zde opět řečnická otázka, kde je problém při výchově a vedení svěřenců k právnímu vědomí, právní odpovědnosti a z ní plynoucí páchané trestné činnosti? Vždyť skladba prohrěšků chovanců řešená Policií ČR zdejší součástí je různorodá, od vzájemného fyzického napadání, přes vulgarismy vůči pedagogům, konče trestním stíháním svěřenců pro maření výkonu úředního rozhodnutí. K zamyšlení je již fakt, že se zde nachází náctileté „maminky“, se svými dětmi. Ne jedna maminka má však již děti „2“. Údiv? Konstatování? Pouhá holá skutečnost reality. Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, nebo o děti starší 12 let s uloženou ochrannou výchovou, pokud se v jejich chování projevují tak závažné poruchy, že nemohou být umístěny v DDŠ.

Jedním z vysvětlení problémů může být tzv. „**obtížná vychovatelnost**“, která je užívaná ve speciální pedagogice při označování syndromu defektu a defektivity projevující se funkčními poruchami chování, které nelze odstranit obvyklými pedagogickými prostředky. Je postižením struktury osobnosti psychogenního původu, a tím poruchou při společenském jednání, při pracovní činnosti a při vytváření sociálních vztahů. Jako osoby obtížně vychovatelné označujeme děti, mladistvé i dospělé, jejichž postižení spočívá v poruše struktury takového rozsahu, že dochází k poruše chování. Termín obtížná vychovatelnost je velmi široký, nevyjadřuje etiologii, nemá diagnostický charakter, zahrnuje i výchovné obtíže smyslově, tělesně a mentálně postižených jedinců, proto se nahrazuje označením sociální narušení, mravní narušení a poruchy chování. *Mravní narušenost* znamená označení defektu obtížně vychovatelných osob vystihující narušení v oblasti mravního vývoje a mravní výchovy. *Sociální narušenost* je stav označující významnou příčinu obtíží vychovatelnosti nebo se s ní ztotožňuje, zejména v etopedii. Vnitřně se člení na výchovnou narušenost (skupina poruch vniklých nesprávnou výchovou), emocionální narušenost (znak trvalých patologických projevů v citové sféře obtížně vychovatelných osob) a sociální izolovanost, většinou se vyskytují v kombinaci.³¹

Syndrom obtížné vychovatelnosti může být jedním z důvodů problémů minimálního právního vědomí svěřenců, ale ne jediným. Odkazují na kapitoly rodina, výchova, právní vědomí a zamysleme se, nad sociálním prostředím, ze kterého naši svěřenci pochází, nad

---

³¹ Srov.:Kuja,J.:Základy etopedické terminologie, Vyd. Olomouc, Pedagogická fakulta University Palackého 1989, s 15,16,33.

tím, kdo a jak je ovlivňoval v počátcích výchovy, zda toto působení bylo to správné a slučující se s etickým, morálním, mravní a právním vědomím které jim bylo předáno.

Z uvedeného pohledu je pak možno se na celou věc dívat jinak, třeba očima svěřenců. Tito mnohdy samy v sobě hledají odpovědi na otázky, proč jsem v tomto zařízení, vždyť jsem nic neudělal, kdo mi poradí? Vždyť to byli právě rodiče, kteří mě posílali krást za školu a v některých případech dokonce zjištěna prostituce, jindy absolutní nezáměr ze strany rodiny. Nezaslouží si tedy trest rodič? Další možné vysvětlení při pohledu na výchovu k právnímu vědomí a následné trestní odpovědnosti páchané naší „milou mládeží“.

Dále můžeme popisovat a rozebírat jednotlivé „pro a proti“, čímž bychom se dostali k různým názorům, pohledům, snad i řešením. Je však důležité si uvědomit, že výše popísané zařízení je zde především proto, aby dětem, mládeži a mnohdy dospělým podalo potřebnou pomocnou ruku a oporu v nouzi, aby se na toto zařízení nehledělo jenom jako na „ochranovnu“, ale především na zázemí individualit, které jim vlastní rodina neposkytla, nemohla, nebo nechtěla dát. Proto je třeba apelovat nejenom na zaměstnance a jejich nadřízené, ale i na všechny, kteří jsou požádáni o případnou odbornou pomoc a radu, aby jí neodmítali a k problému přistupovali se stejným zaujetím jako by se jednalo o jejich vlastní zájmy.

6. Prevence

Posledním oddílem uvedené práce je kapitola pod názvem „PREVENCE“. Vzhledem k danému tématu a nadpisu celé bakalářské práce, kterým je Vliv výchovy dospívajícího jedince na jeho právní vědomí s přihlédnutím k regionu Moravský Krumlov se domnívám, že preventivní činnost a práce s ní spojená je právě tou částí nadpisu, která hovoří o možnosti řešení výchovy dospívajícího jedince, trestní odpovědnosti a právního vědomí z ní vyplývající. Jde o široký záběr činností a možnosti případné výchovy jedince, který je v dnešní době důležitý.

Význam slova „PREVENCE“ nový akademický slovník cizích slov vysvětluje jako „předcházení, ochrana“ med. „soubor sociálních zdravotních opatření s cílem předcházet poškození zdraví, vznik nemocí a trvalých následků z nich“, biolog. soubor opatření směřujících k zabezpečení biolog. Nezávadnosti produktů, práv.(v občanském právu procesním)

činnost soudu s cílem předejít konfliktům, aby nemusely být řešeny rozhodnutím soudu.³² Obdobný výklad nacházíme i v jiných literaturách, které například uvádí, že slovo PREVENCE vychází z latinského „praeventus“, což volně přeloženo znamená – zákrok předem. V širším slova smyslu můžeme tedy chápat prevenci jako předcházení nežádoucímu jevu a ochranu před tímto jevem. Prevencí označujeme v podstatě všechny aktivity, jejichž cílem bude zabránění a potírání výskytu a rozvoje negativního jevu v dané společnosti. V užším slova smyslu pak prevenci chápeme jako předcházení jednotlivých negativních jevů.

Pohled na prevenci je různý, jinak se na preventivní činnost dívá „žák“, který nějakým způsobem „musí“ preventivní program na škole případně jiném školském zařízení absolvovat, jiný pohled bude mít rodič (mnohdy utrousí poznámku, že se pro děti z prevence toho moc nedělá) a jinak se na prevenci dívá pedagog, policista, vychovatel. Je nutné se však zamyslet nejenom nad významem těchto několika písmen, ale zejména nad účelem a cílem onoho slova.

Aby prevence měla nějak smysl, kterým směřuje, měla by formovat silného jedince nejméně tak, aby dokázal vzdorovat případnému nebezpečí, nebo jej alespoň minimalizovat. Otázkou zůstává, zda jedinec, vystavený případnému nebezpečí a riziku, toto dokáže včas a zřetelně rozpoznat a jaké návyky si při „výchově“ do rizikové situace přinesl.

Při vyslovení pojmu „PREVENCE“ bychom se neměli soustředit pouze na význam slova, ale i na rozlišení, kdy se mluví o

- **Primární prevenci** - která zkoumá předpoklady, podmínky a příčiny jevů, jimž se má bránit, a hledá způsoby, jak jim předcházet; bývá zaměřena na veškeré obyvatelstvo.
- **Sekundární prevenci** - se snaží příslušné jevy včas zachytit a bránit jejich prohlubování, šíření a podobně. Zaměřuje se na zvláště ohrožené skupiny, například mládež, menšiny nebo sociálně slabé.
- **Terciární prevenci** - se snaží zabránit opakování, například trestných činů, onemocnění, drogové závislosti a podobně. Cílem je zajistit a poskytnout včasnou odbornou pomoc. Je zaměřena na osoby právě vyléčené, propouštěné z výkonu trestu a podobně.³³

---

³² KRAUS, Jiří, a kol. Nový akademický slovník cizích slov, vyd. Praha -ACADEMIA 2006, , str. 650

³³ Jiné zdroje: <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/543869-prevence>

6.1 Prevence v regionu Moravského Krumlova

Všechna školská zařízení nejenom regionu Moravského Krumlova mají na základě závazného metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pod Č.j.: 1451/2000 zpracován „minimální preventivní program“ (MPP) , který v jednotlivých institucích zařizuje školní metodik prevence. V kapitole 5.3 – Vzdělávací a výchovná zařízení města Moravský Krumlov bylo zejména u popisu základních škol o MPP něco málo zmiňováno.

K uvedené problematice bych zde rád vyzdvihl práci MěÚ Moravský Krumlov – OSPOD, která v roce 2002 společně ve spolupráci s kolegy MěÚ Znojmo vytvořila „**KOMPLEXNÍ PROGRAM PRIMÁRNÍ PREVENCE**“ (dále jen KPPP), kdy koordinátorem celého projektu je Bc. Gabriela Moltašová, manažerka prevence kriminality města Znojmo.

KPPP je projekt určený žákům a studentům MŠ, prvního a druhého stupně ZŠ, SŠ a SOU, vznikl v roce 2002 a sdružuje státní i nestátní instituce zabývající se primární prevencí kriminality, drogových závislostí a sociálně patologických jevů v regionech Moravského Krumlova a Znojma. Je „aplikován“ do škol a školských zařízení formou prožitkových programů a besed přizpůsobených cílové skupině účastníků.

KPPP je program, který splňuje kriteria vyplývající z "Programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR - Zdraví pro všechny v 21. století", jehož garantem jsou ministerstva zdravotnictví a školství, mládeže a tělovýchovy.

Projekt KPPP se především snaží :

- sjednotit všechny instituce (státní i nestátní) zabývající se a prováděcí primární prevenci
- sjednotit pravidla pro provádění primární prevence ve školách a školských zařízeních v uvedených regionech

- poskytovat dětem, mládeži i dospělé veřejnosti komplexní informace z různých oblastí prevence (zdravotní, sociálně patologická prevence) – viz témata
- získávat přehled o preventivních aktivitách škol a školských zařízení regionů
- sledovat trendy v sociálně patologické oblasti regionů
- zamezit dublování informací, jež jsou poskytovány různými institucemi v rámci akcí
- uspořít finanční prostředky, jež jsou na prevenci v regionech vynakládány
- poskytnout kontaktní adresy na instituce, resp. osoby, které poskytují služby v dané oblasti

KPPP není na rozdíl od Minimálního preventivního programu (MPP) pro nikoho povinný, ale jde o možnost nabídnout každému dítěti, které se vzdělává ve školách v regionu Moravský Krumlov, aby absolvovalo tento program. Ten je vhodným doplňkem MPP, jenž je závazným na základě metodického pokynu k prevenci sociálně patologických jevů pro všechny školy a školská zařízení a podléhá kontrole České školní inspekce.

Všechny nabízené programy jsou interaktivní, vycházejí ze zájmu posluchačů a jsou dětmi a studenty dobře přijímány. Kromě uvedených programů Zdravotního ústav se sídlem v Brně jsou programy zdarma.

Pro realizaci programů vyžadujeme školní třídu, kde je umožněn přesun lavic a umístění židlí do kruhu. Programy jsou určeny vždy pro jednu třídu a realizují se většinou bez přítomnosti učitele. Nabídku rozšiřují programy, u kterých lektori nepřijdou za vámi do školy, ale můžete je navštívit přímo v jejich organizacích.

INSTITUCE PARTICIPUJÍCÍ NA REALIZACI KPPP NA ŠKOLÁCH V REGIONU MORAVSKÝ KRUMLOV

- MěÚ Moravský Krumlov
- Městská policie Moravský Krumlov
- Policie ČR OO Moravský Krumlov
- DDM Moravský Krumlov
- Policie ČR OŘ Znojmo
- DCHB Oblastní Charita Znojmo
- Kontaktní centrum Netopeer

- Pedagogicko psychologická poradna Znojmo
- Zdravotní ústav se sídlem v Brně
- Správa Národního parku Podyjí³⁴

Shora uvedené informace byly čerpány z portálu internetových stránek města Moravský Krumlov, kdy se jedná o všeobecné dané informace, vztahující se na všechna školská zařízení v regionu.

V kapitole 5.3.2 bylo popsáno, specifické školské zařízení kterým je VÝCHOVNÝ ÚSTAV DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU, STĚDNÍ ŠKOLA, ZÁKLADNÍ ŠKOLA a ŠKOLNÍ JÍDELNA, která vzhledem ke své specifikaci upravila i vlastní preventivní program s názvem **Výchova k právnímu vědomí a rodičovství**.

- ✚ Sociální pracovníce školského zařízení se účastní komunit s dětmi ve snaze jim pomoci orientovat se v korespondenci s úřady při získávání občanství, připravit se na odchod z ústavu při dovršení věkové hranice.
- ✚ Řeší se zde problematika šikánování, která se v poslední době zvedá v celé společnosti, a je nutno ji tlumit již v zárodku. Útěky při nichž děti páchají trestnou činnost, jsou řešeny návrhem změny ústavní výchovy na ochrannou.
- ✚ Při případné hrozbě fyzického násilí je pracovník oprávněn zamezit fyzicky poranění sebe či dětí - za předpokladu, že toto je poslední cesta při ataku ze strany dítěte, či dětí.
- ✚ Ve výchově k rodičovství je elementárním prvkem v působení na osobu dítěte samotný harmonický příklad rodin výchovných pracovníků, pořádání společných akcí s dětmi zaměstnanců, besedy, přednášky lékaře. Od nás dospělých to vyžaduje specifické vlastnosti - nevzdávat se a být dostatečně trpělivý.
- ✚ Za pomoci zvenčí (OSPOD, Policie, Státního zastupitelství) se upevňuje právní vědomí dětí, které buď absentuje, nebo je značně pokřivené. Uvedené institucionální složky kontaktovat a snažit se je přimět ke spolupráci, která by jim měla být vlastní - pouze všechny složky s námi se přičiní o pokrok v reedukaci.

---

³⁴ www.mkrumlov.cz/prevence.

Spolupráce s příslušnými orgány a dalšími subjekty

VÚDDŠ spolupracuje především se sociálními kurátory a pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, obecními úřady, městskými úřady, policií ČR, státním zastupitelstvím, probační a mediační službou, soudy, zařízeními pro výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody, zdravotnickými zařízeními, občanskými sdruženími, neziskovými organizacemi, školskými zařízeními aj.

Závěr

Dítě, žák, student nebo také dospívající jedinec a naproti tomu mravní výchova, vzdělání, právní vědomí, trestní odpovědnost, slovní obraty užívané ve všech vrstvách, skupinách, minorit, majorit ve všech druzích prostředí. Slova, jejichž spojení nás nutí zamyslet se nad další edukací dospívajícího jedince, zda dosavadní výchova v celoživotním procesu socializace, která je rozdělena do období, kdy tlak společnosti na jedince převládá a do období kdy, opačně jedinec působí na společnost, byla ve vzájemné interakci.

Shora uvedenou problematikou se z různých úhlů pohledu zabývají různé speciální obory, jako je psychologie, filozofie, sociologie, pedagogika, právo. Každý se na danou problematiku dívá jinak a získané informace při svých studiích využívá v dané oblasti.

V uvedené práci na dané téma jsem se snažil o zachycení rozdílnosti právního vědomí, postojů k právu a znalosti práva ze strany dospívající mládeže v regionu Moravského Krumlova. Jedním z cílů uvedené práce bylo zmapování právního vědomí dospívající mládeže a trestní odpovědnosti z ní vyplývající v regionu Moravský Krumlov, druhým pak snaha zjistit, vliv prostředí ovlivňující právní vědomí. K naplnění cíle jsem využil vzdělávací a výchovná zařízení středoškolského typu, kterými jsou Gymnázium, Střední odborná škola obchodní a Střední odborné učiliště řemesel a Výchovný ústav, dětský domov se školou, střední škola, základní škola a školní jídelna a v neposlední řadě osobní zkušenosti z pracovní profese, kterou jako policista na Obvodním oddělení Moravský Krumlov vykonávám.

Bakalářská práce v jednotlivých kapitolách okrajově rozebírá postoje a právní pojmy, které volně navazují na rozbor různých prostředí a jejich vlivu na právní vědomí. Popisuje

jednotlivá školská zařízení s uvedením rozvrhu učiva výukových bloků práva a právní vědy zejména pak na středních školách. Při srovnávání materiálu z jednotlivých škol bylo zjištěno, že výuka práva vychází z rámcově vzdělávacího programu pro střední školy a pro účely jednotlivých školských zařízení je individuálně upravována, kdy kompetence a rozdíly jsou minimální. Specifikem je Výchovný ústav, kde se právo vyučuje v minimálním rozsahu, přesto žáci uvedeného zařízení mají díky vlastním zkušenostem v jistém směru lepší znalost a informovanost, než studenti středních škol.

Uvedené poznatky se vztahují i na pedagogy, kteří jsou nuceni se v oblasti práva vzdělávat. Vytýčení cílů zmapovat právní vědomí mládeže a trestní odpovědnost z ní vyplývající se mi podařilo pouze z části, neboť se jedná o subjektivní postoj a názor vycházející ze zkušeností získaných při výkonu povolání. Pro objektivní posouzení dané hypotézy je nutné sociologické šetření náročné na respondenty a čas. Druhý cíl práce, tedy hypotéza vlivu prostředí ovlivňující právní vědomí je rovněž hodnocena z objektivního pohledu. Osobně se domnívám, že vliv prostředí na právní vědomí a vzdělání právního vědomí na dospívajícího jedince má klíčové postavení, kdy opět objektivita uvedeného tvrzení by byla nutná doložit případným šetřením.

Resumé

Práce je zaměřena na dospívající mládež, její právní vědomí, postoje k právu a vliv prostředí na právní výchovu středoškolské mládeže a dětí výchovného ústavu a dětského domova se školou v regionu Moravského Krumlova. Je rozdělena do šesti jednotlivých kapitol s cílem vysvětlení nejzákladnějších pojmů, seznámení se s problematikou a o této si vytvořit ucelený náhled.

První kapitolu jsem věnoval obecně vývoji a statistice kriminality dospívající generace, která ještě nedovršila 18 let. Zabývám se zde problematikou poklesu, či nárůstu registrované kriminality na území ČR a jejich příčinami v souvislosti se společenskými změnami a změnou novely trestního řádu. V kapitole okrajově zmíněno porovnání trestné činnosti ve světě a nahlédnutí do historie.

Ve druhé kapitole jsem se snažil o minimální vysvětlení pojmů znalosti práva, postoje, hodnotící soudy a uvedené aplikovat na výuku ve středoškolských zařízeních, kde jako příklad k dané problematice a chápání uvedených pojmů byly využity případové studie.

Třetí kapitola je věnována vlastní výchově a vzdělávání právního vědomí dospívající mládeže, kde obecně vysvětluji pojem výchova a význam výchovy především k právu a právnímu vědomí, rozbor školské legislativy a školské soustavy s nahlédnutím do problematiky kázně, disciplíny jako celku mravní výchovy.

Čtvrtá kapitola pojednává o vlivu prostředí na právní vědomí dospívajícího jedince s rozбором různých výchovných činitelů, zejména rodiny, která má v životě jedince velmi důležitou roli a má výsadní postavení. Dalším rozhodujícím prostředím, je školního prostředí, formující osobnost dítěte s rozvojem nových sociálních vztahů. Část kapitoly je věnována i náhradní rodinné výchově, jejímu rozdělení, pojmům a právní úpravě.

Pátá kapitola konkrétně pojednává o způsobu právní výchovy dětí a středoškolské mládeže v regionu Moravský Krumlov. v uvedené kapitole je záměrně uvedena historie města z důvodů poukázání na historický zrod školství v Moravském Krumlově a dlouholetou tradici. Obsahem uvedené kapitoly jsou jednotlivá vzdělávací a výchovná zařízení města Moravský Krumlov s jednotlivými charakteristikami.

Šestá poslední kapitola je věnována prevenci, smyslu a nutnosti prevence a vlastní preventivní činnosti v regionu Moravský Krumlov, různým pohledům na prevenci a seznámení s KOMPLEXNÍM PROGRAMEM PRIMÁRNÍ PREVENVCE.

Anotace

Zdeněk Procházka, Vliv výchovy dospívajícího jedince na jeho právní vědomí s přihlédnutím k regionu Moravský Krumlov.

(bakalářská práce)

Práce poukazuje na rozdílnost právního vědomí středoškolské mládeže a dětí výchovného ústavu a dětského domova v regionu Moravský Krumlov. U středoškolské mládeže je tato rozdílnost zřejmá v teoretické části, která je na vyšší úrovni. Právo je přednášeno ve výukových blocích předmětu občanská výchova v jednotlivých tématech. Děti z výchovného ústavu blok práva mají nastíněn a obsažen v minimální míře, ale pro své protiprávní jednání mají osobní zkušenost a to se soudy, soudci, kurátory a pracovníky OSPOD a OČTŘ. Tato zkušenost je i přes daný nižší intelekt žáků výchovného ústavu v oblasti práva zkušeností cennou, neboť velmi dobře se prakticky orientují v oblasti práva, zejména pak práv osobnostních.

Důležitou úlohu zde hrají pedagogové, zejména pedagogové v oblasti sociální pedagogiky a speciální pedagogiky, kteří se mimo vlastní odbornost musí umět orientovat i v oblasti práva a to hned v několika směrech. Důvodem apelace na kvalitu práce pedagogů je následná socializace dospívajícího jedince, kdy jde o celoživotní proces, v jehož průběhu si osvojuje jednání, jazyk, hodnoty, kulturu a tím se tak začleňuje do společnosti.

Klíčová slova

Právo - právní vědomí – výchova – vzdělání - rodina – dítě – prostředí – zařízení – škola – prevence – program

Annotation

Zdenek Prochazka, The influence of upbringing adolescents on his legal conscience with consideration on Moravsky Krumlov.

The work shows difference of legal conscience between students of secondary school and children of educational facility and children home in Moravsky Krumlov region. Students have higher level of knowledge in theoretic part. They learn it in subject called civics. Children from educational facility don't learn it as much as students, but they have a personal experience – through their illegal acts-with courts, judges, trustees and OSPOD and OCTR workers. This experience is for them, because they orientate themselves very well in sphere of law.

Pedagogues especially pedagogues of social and special have an important role-they must have their own skills and must have knowledge in law sphere. The reason of appealing on quality of their work is socialization of adolescent, it is lifelong process in which he learns behaviour, language, values, culture and herewith he implies himself in society.

Key words

Law - legal conscience – upbringing – education - family – children – environment - arrangement – school – prevention - programme

Literatura a prameny

1. BŮŽEK, A., MICHALÍK, J., *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. Olomouc-Univerzita Palackého v Olomouci 2000. ISBN 80-244-0054-5.
2. CIBULKA K., CIBULKOVÁ V., *Trestní právo*. Brno – Institut vzdělávání SOKRATES s.r.o. 2005. ISBN 80-86572-21-8.
3. GRUBER D. *Jak rozvíjet inteligenci svého dítěte*, Grada Publishing 2005, ISBN-80-247-0971-6
4. CHMELÍK J., a kol. *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*. Praha-Linde a.s. Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví B. Hořinkové a J. Tuláčka 2007. ISBN 978-80-7201-662-4.
5. KEJDOVÁ M.. *Právo a bezpečnostní politika*. Brno: IMS 2005.
6. KEJDOVÁ M., VAŇKOVÁ Z., *Sociologie a psychologie práva*. Brno:IMS 2004.
7. KRAUS a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha -ACADEMIA 2006, ISBN-80-200-1415-2
8. KRAUS B., POLÁČKOVÁ V., et. al., *Člověk –prstředí–výchova K otázkám sociální pedagogiky*, Brno 2001, ISBN 80-7315-004-2
9. ŘEHOŘ A., *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*. Brno: IMS, 2008.
10. NOVOTNÁ M., KREMLIČKOVÁ M., *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*, SPN Praha 1997, ISBN-80-95937-60-3
11. PLECITÝ V.. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, souvisící předpisy*. EUROUNION Praha s.r.o. Praha 2007. ISBN 978-80-7317-063-9.
12. POTHE P., *Dítě v ohrožení*. Praha-G plus G1996. ISBN 80-901896-5-2.
13. SKALKOVÁ J., *Od teorie k praxi vyučování*, SPN Praha 1983, ISBN 14-295-83
14. SKALKOVÁ J., *K základům vyučovacího procesu*, SPN Praha 1962, ISBN 14-018-62
15. SKALKOVÁ J., *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*, SPN Praha 1983, ISBN 14-411-83
16. SOVÁK M., *Nárys speciální pedagogiky*, SPN Praha 1980, ISBN 14-628-80
17. VÁLKOVÁ H., HULMÁKOVÁ J., *Dobré zprávy o kriminalitě mládeže*, MF DNES, 4. 10. 2008, sešit D, strana D7,
18. VYKOPALOVÁ. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc – Právnická fakulta univerzity Palackého v Olomouci 2002. ISBN 80-244-0337-4.

JINÉ ZDROJE

19. <http://cz-pravo.blogspot.com/2008/07/prvn-vdom.html>,

20. www.mkrumlov.cz

21. Zdroj: Wikipedia | aktualizace

22. Zdroj: eacea.ce.europa.eu

TIŠTĚNÉ PRAMENY

23. Edice ÚZ – Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Seznam právních předpisů upravujících činnost odboru školství

- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů
- vyhláška MŠMT č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání
- vyhláška MŠMT č. 15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy
- vyhláška MŠMT č. 16/2005 Sb., o organizaci školního roku
- vyhláška MŠMT č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky
- vyhláška MŠMT č. 54/2005 Sb., o náležitostech konkursního řízení a konkursních komisích
- vyhláška MŠMT č. 65/2005 Sb., kterou se stanoví členění krajských normativů, ukazatele rozhodné pro jejich stanovení, jednotky výkonu pro jednotlivé krajské normativy, vztah mezi ukazateli a jednotkami výkonu, ukazatele pro výpočet minimální úrovně krajských normativů a zásady pro jejich zvýšení a jejich zveřejnění (vyhláška o krajských normativech)
- vyhláška MŠMT č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání
- vyhláška MŠMT č. 107/2005 Sb., o školním stravování

Tabulky obsahující celoroční rozvržení učiva předmětu Právní nauka SOŠO a SOU Moravský Krumlov pro školní rok 2008/2009

Předmět: Právní nauka
 Vyučující: Ing. Jan HLADÍK

Třída: 4. a OPČ
 Počet vyučovacích hod. v týdnu: 2/60

Pořadové číslo	Tematický celek	Počet hod.	měsíc	Poznámky
1.	Základní právní pojmy - Právo a stát - Právní řád, zákonnost a právní vědomí - Právní normy, druhy právních norem - Publikace, platnost a účinnost právních předpisů - Právní vztahy – prvky právních vztahů - Právní skutečnosti a právní úkony - Realizace a aplikace práva - Promlčení práva a prekluze - Systém práva	(8) 1 1 1 1 1 1 1 1 1	IX.	
2.	Soudnictví, státní zastupitelství, notářství a advokacie - Soustava soudů ČR - Soudní jednání - Státní zastupitelství	(4) 1 1 1 1	X.	

	- Notářství - Advokátní činnost			
3.	Občanské právo	(13)	XI.	
	- Pojem, zásady a prameny OP	1		
	- Práva věcná	1		
	- Ochrana osobnosti	1		
	- Právo vlastnické: - nabývání vlast.	1		
	- dědické právo	1		
	- spoluvlastnictví	1		
	- Věcná práva k cizím věcem:	2		
	- věcná břemena			
	- zástavní právo			
	- zadržovací právo		XII.	
	- Závazkové právo – vznik a druhy závazků	1		
		1		
	- Změny, zajištění a zánik závazků			
	- Odpovědnost za vady	2		
	- Druhy pojmenovaných smluv:			
	- Kupní smlouva			
	- Smlouva o dílo			
	- Nájemní smlouva	1		
	- Odpovědnost za škodu			
4.	Pracovní právo	(11)	I.	
	- Pojem a prameny pracovního práva	1		
	- Účastníci pracovněprávních vztahů	1		
	- Pracovní poměr	2		
	- Pracovní smlouva	1		
	- Skončení pracovního poměru	1		
	- Práce konané mimo pracovní poměr	1		
5.	Obchodní právo	(11)	II.	
	- Pojem a prameny obchodního práva	1		
	- Subjekty obchodního práva	1		
	- Hospodářské soutěže a nekalá soutěž	1		
	- Obchodní společnosti	2		
	- Družstva	1		
	- Obchodní závazkové vztahy	1		
	- Obchodně právní smlouvy:			
	- Kupní smlouva	1	III.	
	- Smlouva o dílo	1		
	- Licenční smlouva	1		
	- Smlouvy v dopravě	1		
	- Smlouvy	1		
	v peněžnic- tví			
6.	Trestní právo	(8)	IV.	
	- Trestní právo hmotné:	2		
	- trestné činy	1		
	- trestní odpovědnost	2		
	- trestní zákona			
	- tresty a ochranná opatření	1		
	- trestní právo procesní	2		

7.	Správní právo - Pojem a prameny - Obce, působnost, občané a orgány obce - Správní řízení	(4) 1 2 1	V.	
8.	Rodinné právo – vybrané části	(2)		

Příloha č. 3

Tabulka obsahující celoroční rozvržení učiva předmětu Právní nauka SOŠO a SOUŘ Moravský Krumlov pro školní rok 2008/2009

Předmět: Právní nauka

Třída: 2.NS

Vyučující: Ing. Jan HLADÍK

Počet vyučovacích hod. v týdnu: 1/30

Pořadové číslo	Tematický celek	Počet hod.	měsíc	Poznámky
1.	Pracovní právo - vymezení pracovněprávních vztahů- Zákoník práce - Účastníci pracovněprávních vztahů - Pracovní poměr a pracovní smlouva - Změny pracovního poměru - Skončení pracovního poměru - Práce konané mimo pracovní poměr - Pracovní doba a doba odpočinku - Dovolená na zotavenou - Bezpečnost a ochrana zdraví při práci - Odpovědnost za škody a jejich náhrada	8	IX. X.	
2.	Občanské právo - Pojem, prameny, zásady a struktura OP - Ochrana osobnosti - Pojem práv věcných a závazkových - Právo vlastnické - Dědické právo - Spoluvlastnictví - Právo vydržení a věcná práva k cizím věcem - Závazkové právo – vznik závazků - Odpovědnost za vady - Zajištění a zánik závazků - Pojmenované smlouvy	6	XI. XII.	
3.	Rodinné právo - Manželství, rodina, příbuzenství - Vztahy mezi rodiči a dětmi - Náhradní výchova a sociálně – právní ochrana dětí - Vyživovací povinnost	3	I.	
4.	Správní právo - Veřejná správa a územní samospráva, správní úkony	5	II.	

	- Obce – hospodaření a působnost samosprávná a přenesená - Občané a orgány obce - Kraje - Správní řízení			
5.	Trestní právo - Trestní právo hmotné, prameny a funkce - Trestné činy a trestní odpovědnost - Tresty a ochranná opatření - Zvláštní část trestního zákona - Trestní právo procesní - Základní zásady trestního řízení - Průběh trestního řízení	5	III.	
6.	Právo Evropských společenství - Základy ES (EU) a komunitárního práva - Evropská unie a Evropské společenství - Instituce EU - Evropská rada Zpracováno dle rámcového rozpisu učiva pro studijní obor 64-41-L/524 Podnikání, schváleno MŠMT ČR pod Č.j. 21236/2004-23 dne 14.7.2004	3	IV.	V.

Příloha č. 4

Tabulka obsahující celoroční rozvržení učiva předmětu Právní nauka SOŠO a SOUŘ Moravský Krumlov pro školní rok 2008/2009

Předmět: Právo

Třída: 1.N

Vyučující: Ing. Ivana ČERMÁKOVÁ

Počet vyučovacích hod. v týdnu: 2

Pořadové číslo	Tematický celek	Počet hod.	měsíc	Poznámky
1.	Základní právní pojmy - právo, stát - právní normy, právní řád - druhy právních norem - právní vztahy a právní úkoly - právo Evropské unie, Evropský soudní dvůr	9		
2.	Právní úprava a podnikání - podnikání - přehled a charakteristika právních forem podnikání - živnostenské podnikání – živnostenský zákon, druhy živností, podmínky provozování živností, živnostenská správa - neživnostenské podnikání	10		
3.	Obchodní právo	13		

4.	- podnikatelské subjekty dle obchodního zákoníku - podnik, obchodní jméno, obchodní jmění - obchodní rejstřík, rejstříkový soud - soutěžní právo, obchodní tajemství - obchodní společnost – právní formy, vznik obchodních společností, orgány, zánik - akciová společnost - společnosti s ručením omezeným - veřejná obchodní společnost - komanditní společnost - družstvo - státní organizace Obchodní závazkové vztahy - obecná ustanovení – předmět a právní úprava - obchodní smlouvy - změny, zajištění závazků, zánik závazků, řešení sporů - uzavírání smluv podle obchodního zákoníku kupní smlouva, smlouva o dílo, smlouva o prodeji podniku, smlouva o koupi najaté věci, smlouva mandátní, smlouva o obchodním zastoupení, licenční smlouva, smlouvy v dopravě, smlouvy v peněžnictví, bankovní smlouvy	18		
5.	Pracovní právo - pojem a prameny - účastníci pracovněprávních vztahů - pracovní poměr - pracovní smlouva - skončení pracovního poměru - důsledky neoprávněného skončení pracovního poměru - práce konané mimo pracovní poměr - pracovní doba - dovolená na zotavenou - odměňování práce, náhrady mzdy - pracovní podmínky žen a mladistvých - odpovědnost za škody, jejich náhrada - bezpečnost a ochrana zdraví při práci Zpracováno dle učebních osnov pro 64-41-L/524 ze dne 14. 7. 2004	16		